

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Každodenní život ve věznici Uherské Hradiště v
letech 1950 – 1955 ve vzpomínkách bývalých
vězňů**

Vypracovala: Renáta Mitáčková

Vedoucí práce: Mgr. Jan Tuček

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci na téma „Každodenní život ve věznici Uherské Hradiště v letech 1950 – 1955 ve vzpomínkách bývalých vězňů“ vypracovala samostatně a že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Zároveň souhlasím se zpřístupněním své práce v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací.

V Praze dne 23. 06. 2011

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. Janu Tučkovi za cenné připomínky a odborné rady, které mi byly při psaní mé práce velmi nápomocné. Dále bych ráda poděkovala všem pamětníkům, kteří byli ochotní se o svůj příběh podělit. Poděkování patří také ochotným pracovníkům Archivu bezpečnostních složek.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. METODOLOGIE.....	9
II. PRAMENY A LITERATURA	11
2. 1 Prameny	11
2. 2 Literatura.....	12
III. VĚZNICE JAKO TOTÁLNÍ INSTITUCE.....	15
IV. VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ V LETECH 1945 – 1955.....	17
4. 1 Situace ve vězeňství po druhé světové válce	18
4. 2 Poměry ve věznicích a táborech v letech 1945 - 1947.....	20
4. 3 Situace ve vězeňství po komunistickém převratu v únoru 1948.....	21
4. 4 Vývoj věznic StB	24
4. 5 Vyšetřovací vazba.....	24
4. 6 Československé vězeňství po roce 1952.....	25
V. HISTORIE VĚZNICE V UHERSKÉM HRADIŠTI	27
VI. KAŽDODENNÍ ŽIVOT VE VĚZNICI UHERSKÉ HRADIŠTĚ V LETECH 1950 – 1955	29
6. 1 Denní pořádek ve věznici.....	30
6. 2 Práva a povinnosti vězně	31
6. 3 Rozmístění vězňů do cel, vybavení cel.....	32
6. 4 Procházky.....	34
6. 5 Stravování	35
6. 6 Hygienické poměry ve věznici.....	36
6. 7 Práce ve vyšetřovací vazbě	37
6. 8 Volný čas	39
6. 9 Osobní korespondence, přijímání balíčků a peněžních zásilek	40
6. 10 Návštěvy	42
6. 11 Lékařská péče	43
6. 12 Vztahy mezi vězni	43
6. 13 Vztahy mezi vězni a dozorcí.....	45
6. 14 Prohlídky cel.....	47
6. 15 Vyšetřovací metody ve vazbě Uherské Hradiště z pohledu pamětníků.....	48
ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	53

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	55
Prameny	55
Literatura.....	55
Internetové odkazy.....	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Uherskohradištská věznice, to je pojem, který skýtá zejména pro střední a mladší generaci obyvatel nádech neznáma a tajemna ukrytý za vysokými zdmi. Pojem, jenž je skloňovaný ve všech pádech veřejnými představiteli nejen na obecní a krajské, ale dokonce i na celostátní úrovni. A jak pohlížet na budovu, která sice hřzdí střed okresního města, ale přitom má nezanedbatelný historický význam?

Již v době, kdy jsem studovala na Gymnáziu v Uherském Hradišti a denně se mi naskytoval pohled na budovu věznice, ve mně začala růst touha poodhalit roušku tajemství těchto chmurných prostor. Zvědavost podnítila přednáška mé spolužačky z gymnázia o osudu jejího dědečka, se kterým v této věznici bylo během vyšetřování nelidsky zacházeno.

Tato bakalářská práce má přiblížit každodenní život ve věznici v Uherském Hradišti, a to pomocí porovnání norem, které byly pro tuto věznici vymezeny, a jejich prožitku v reflexi pamětníků.

Každodennost ve věznici Uherské Hradiště je zkoumána z pohledu politických vězňů, kteří prošli místní vyšetřovací vazbou. Tím se tedy práce omezuje pouze na vyšetřovací vazbu této věznice. Věznice Uherské Hradiště spadala pod Krajský soud Uherské Hradiště. Soudní věznice byly určeny především pro osoby ve vyšetřovací vazbě, odsouzenec s trestem do 1 roku, mladistvé s trestem do 6 měsíců a retribuční vězně.¹

Práce časově postihuje léta 1950 – 1955 fungování věznice v Uherském Hradišti. Toto období pro vězeňství znamenalo mnoho změn. Již po komunistickém převratu v únoru 1948 se snažila Komunistická strana Československa svou moc upevnit také ovládnutím výkonu trestu odnětí svobody. Toho komunistický režim plně dosahuje právě v první polovině 50. let, kdy dochází ke sjednocení vězeňství pod resort Ministerstva národní bezpečnosti.

¹ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80–86224–34-1, s. 47.

První polovina 50. let je ve věznici Uherské Hradiště spojována s velkým množstvím politických procesů. Toto období se stalo hodně diskutovaným kvůli nelidskému zacházení s politickými vězni z řad vyšetřovatelů StB. Jak již bylo řečeno, v období, na které se tato práce zaměřuje, bylo ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti vedle kriminálních vězňů umístěno také mnoho vězňů politických a retribučních. Tím nám vzniká velmi různorodé prostředí, ve kterém se mohl přístup k jednotlivým vězňům lišit podle toho, za co byli zatčeni.

Již samotné prostředí věznice a život v ní je velmi zajímavým tématem, neboť vězení jako totální instituce naprosto změnil dosavadní život jedince, který se v ní nachází, a svým zaměřením kontroluje a ovlivňuje jeho každodenní činnost. Tento faktor zbavuje člověka svobody pohybu, rozhodování a uspořádání svého času. Pokud k tomu všemu přidáme totalitní režim, který ovládl také prostředí výkonu trestu, dostaneme velmi napjaté prostředí plné nejistoty. V takovém prostředí se můžeme setkat s bezprávím a nedodržováním platných norem jak z řad dozorců, tak z řad vězňů. Dozorcům se náhle nabytá moc v rámci totalitního režimu může vymknout z rukou. Vězni si v normách mohou hledat klíčky a prosazovat jiné alternativy. Nedodržování norem z řad dozorců ovšem nemusí nutně znamenat, že tím byli vězni poškozeni. Mohlo se stát, že právě nedodržením nějaké normy strážný vězněnému pomohl.

Z důvodů používání pojmů, u kterých mohlo během let dojít k významovému posunu, je nutné vytvořit pevné pojmosloví, které má zabránit jakékoliv budoucí spekulaci. Prvním pojmem, který je nutno definovat, je pojem politického vězně. V dnešní době je tento pojem automaticky používaný, ovšem vzhledem k dobovému použití se může lišit. Politickým vězněm tedy chápeme vězně odsouzeného za protistátní činnost, který se nacházel ve vyšetřovací vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, resp. zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky nebo podle příslušných ustanovení trestního zákona č. 86/1950 Sb.² V dobových archivních pramenech jsou tito vězni

² KÝR, Aleš. *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*. In: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945 – 1955*. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28. – 29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. JANÁK, Dušan (ed.). 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2001. ISBN 80-86224-28-7, s. 30.

označování jako vězni protistátní. Další pojem je vězeň retribuční. Retribuční vězeň je ten, který byl obviněný či odsouzený podle Dekretu prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. 6. 1945, který se také nazývá velký retribuční dekret, nebo podle zákona č. 33/1948 Sb., jehož přijetím se obnovil retribuční dekret.³

Každodenní život svobodného jedince se skládá z mnoha činností. Tyto činnosti pak především plynou z uspokojování biologických, sociálních a kulturních potřeb. Jedinec si svůj denní režim vytváří podle sebe. Ve vězení jsou všechny denní aktivity podřízeny příslušným vězeňským orgánům. Ty pak řídí vězňův den, tedy dobu odpočinku, práce, volného času, hygieny, stravování aj. Zkoumání denních aktivit vězňů vede tuto bakalářskou práci k následujícím badatelským otázkám. Jak vypadal běžný den politického vězně ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti? Jak byly uspokojovány jeho základní životní potřeby (hygiena, strava, ubytování, odpočinek)? Pokud bylo politickým vězňům umožněno (nařízeno) pracovat, tak jakou práci vykonávali? Kolik měli volného času a jakým způsobem ho mohli využít? Zda mohli udržovat kontakt s vnějším světem (rodinou, přáteli atp.)? Jaké panovaly vztahy mezi vězni, mezi vězni a dozorci a mezi vězni a jejich vyšetřovateli?

Tato práce má charakter případové studie, jejímž cílem je odhalit vnitřní chod vězeňské instituce z pohledu politického vězně internovaného ve vyšetřovací vazbě Uherské Hradiště v první polovině 50. let 20. století.

³ Tamtéž.

I. METODOLOGIE

Tato kapitola se zabývá metodologickým ukotvením práce. Následující výzkum má odhalit každodenní život ve vyšetřovací vazbě věznice Uherské Hradiště, a to s pomocí komparace norem a jejich prožitku v reflexi pamětníků. Pro svou práci jsem tedy zvolila hned několik technik sběru dat.

Jako první techniku sběru dat jsem použila verbální dotazování a to především formou polostrukturovaného rozhovoru, který se podle Jana Hendla nachází mezi strukturovaným rozhovorem s uzavřenými otázkami a volným vyprávěním. Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.⁴ Pro získání informací o chodu věznice je tento typ rozhovoru ideální, neboť při něm mohu vycházet z předem připraveného seznamu témat a otázek, jehož prostřednictvím se při dotazování mohu držet osnovy, a zároveň se mi však mohou odkrýt nová témata a poznatky, které jsem mohla opomenout.

Při výběru vzorku jsem vycházela z toho, že zkoumám věznici v Uherském Hradišti v první polovině 50. let z pohledu politických vězňů. Mým respondentem tedy musel být někdo, kdo byl zatčen za protistátní činnost a vězněn ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti v letech 1950 – 1955. Co se týče vzorkování, vybrala jsem si typ sněhové koule, který je vhodný právě pro interview. Výběr vzorku pomocí sněhové koule znamená volbu dalších případů na základě doporučení již zkoumaných jedinců.⁵ Vzhledem k tomu, že od období, kterým se má práce zabývat, uplynulo již více jak 50 let, nastal problém s výběrem pamětníků, kterých je v nynější době již velmi málo. Druhým problémem je jejich rozptýlení po celé České republice. Osobně jsem se tedy setkala pouze se dvěma pamětníky, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor, z nichž jeden bohužel neodpovídá mému zkoumanému období, neboť byl ve věznici internován následně po komunistickém převratu v únoru 1948. Výpověď tohoto respondenta však může sloužit jako komparace mnou sledovaného období a období jeho uvěznění.

⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 164.

⁵ Tamtéž, s. 154.

Vzhledem k malému počtu uskutečněných rozhovorů jsem se rozhodla výzkum doplnit o dotazníky. Při jejich návrhu mi byly nápomocné již provedené rozhovory, neboť jsem díky nim věděla, na jaké otázky se mám především zaměřit. Vypátrala jsem další čtyři osoby, z nichž pouze dva mi dotazník poslali zpět.

Pro zvolený charakter poznatků, které mne zajímají, není nutné pracovat se jmény pamětníků. Všichni pamětníci se tak rozhodli k preferování jejich anonymity. Pro účely této práce jsem zvolila pojmenování respondentů pomocí čísel. Osobní kontakt a rozhovor jsem provedla s pamětnicí č. 1 a s pamětníkem č. 2. Záznamy a opisy rozhovorů jsou k dispozici pro možnou kontrolu pouze se svolením dotyčných respondentů. Dotazníkovou formou jsem získala informace od pamětníka č. 3 a pamětníka č. 4. Kopie těchto vyplněných dotazníků přikládám v Příloze č. 2 spolu s návrhem dotazníku.

Vedle rozhovorů a dotazníků jsem použila také nevtíravou techniku sběru dat, a to analýzu archivních dokumentů institucionálního typu pocházejících z Ministerstva národní bezpečnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti a z věznice Uherské Hradiště. Dokumenty mohou tvořit jediný datový podklad studie nebo doplňují data získaná pozorováním a rozhovory.⁶ V případě mého výzkumu budou dokumenty sloužit ke komparaci s daty, které získám z rozhovorů a z dotazníků. Analýzou dokumentů tedy zjistím normy, které byly pro věznicí vymezeny, a ty pak porovnáám s prožitkem v reflexi pamětníků.

⁶ Tamtéž, s. 204.

II. PRAMENY A LITERATURA

2. 1 Prameny

Pro svou práci jsem použila archivní prameny z Archivu bezpečnostních složek. Zde mohu především odkázat na spisy Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště,⁷ ve kterých se nachází vnitřní řád věznice. Dále jsem čerpala ze spisů Sekretariátu ministra vnitra díl I.⁸ týkajících se věznic a vězeňství v obecném měřítku. Měla jsem také možnost nahlédnout do nového přírůstku archivu z roku 1995,⁹ který se přímo vztahoval k uherskohradišťské věznici. Jsou v něm knihy trestanců a vyšetřovaných z Uherského Hradiště, ale také jeden karton písemností (výroční zprávy, prohlídky věznic, výkaz o stavu vězňů, zápisy o předání a převzetí věznic, korespondence s Ministerstvem spravedlnosti atd.) z období Protektorátu, konce 40. a začátku 50. let. S každodenností můžeme spojit také násilí, které bylo na politických věznicích v Uherském Hradišti vykonáváno ve vyšetřovací vazbě. Ohledně tématu násilí mi pak byly nápomocné spisy z fondu Inspekce ministra vnitra,¹⁰ v nichž jsou vyšetřovací metody, používané v Uherském Hradišti, popsány. Mnozí z těch, které StB vyšetřovala, si podávali žádosti o přezkum svých případů, stížnosti na používání fyzického násilí při výslechu apod. Inspekce pak ty, kteří se násilí měli dopouštět, vyslýchala a tyto výslechy jsou součástí inspekčních spisů.

Práce s archivními prameny se pojí také s jejich kritikou. Kritika pramenů se dělí na vnitřní a vnější. Vnější kritika pramene se snaží odhalit jeho pravost, ověřuje nebo určuje jeho časový a autorský původ a vyjasňuje situaci, která vedla ke vzniku daného pramene. Vnitřní kritika pak oceňuje motivy a faktory, které určují obsah pramene.¹¹

⁷ Fond E/9 – Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště.

⁸ Fond A 2/1 – Sekretariát ministra vnitra díl I.

⁹ Tento přírůstek zatím nebyl zařazen do žádného fondu. Jedná se o přírůstek Brno z roku 1995 karton 31 věznice UH.

¹⁰ Fond A 8/1 - Inspekce MV ČSSR I. díl.

¹¹ HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN 14-383-85, s. 168.

Všechny prameny, se kterými jsem pracovala, jsou institucionální povahy. Jedná se především o spisy a nařízení Ministerstva národní bezpečnosti, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva vnitra, které se zabývají vězeňstvím. Z fondu A 2/1 s názvem Sekretariát ministra vnitra díl I. jsem pracovala především se spisy ze schůzí bezpečnostního kolegia MV a zápisy z porad bezpečnostní komise. Všechny listiny pak byly označené datem zápisu, razítkem dané instituce a osobou, která zápis prováděla. Tyto zápisy pak poskytují informace o stavu věznic a o vývoji vězeňské populace od období před druhou světovou válkou až do roku 1950. Ve spisu zasedání bezpečnostního kolegia ze dne 22. 12. 1951 je pak podán návrh na prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB, který schválil plk. Kroček. Ve fondu E/9 – Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště se pak nachází organizační pořádek pro věznice, který nařídilo Ministerstvo národní bezpečnosti. Výroční zprávy věznice pak podávají informace o počtu vězněných a vyšetřovaných a o stavu věznice. Prameny týkající se přešetření násilí páchaného na věznicích ve vyšetřovací vazbě vznikly na žádosti vězňů samotných. Tyto případy pak prošetřovalo Ministerstvo vnitra. Ve spisech se nacházejí jak výpovědi dotyčných týraných osob, tak výpovědi obviněných z jejich týrání.

2. 2 Literatura

Z literatury, týkající se obecné charakteristiky věznic a vězeňství, mohou především odkázat na sociologa Ervinga Goffmana, který ve své práci *Asylums:Essays on the social situation of mental patients and other inmates*¹² charakterizuje vězení jako totální instituci. Charakter totálních institucí symbolizuje bariéra pro sociální styk s vnějším světem a umístění do zařízení, ve kterém jsou zamknuté dveře, vysoké zdi, ostnatý drát, skály, voda, lesy nebo rašeliniště.¹³ Jak píše Jan Keller ve své knize *Sociologie, byrokracie a organizace*, tyto totální instituce prakticky ovlivňují veškerý život jisté části občanů. Bariéra, která je kladena mezi chovance a vnější svět, znemožňuje vězňům měnit role v průběhu všedního dne, čímž ochuzuje jejich Já a

¹² Překlady z anglického originálu tohoto knižního vydání jsou mé vlastní.

¹³ GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. 1. publication. New York: Anchor Books, 1961. ISBN 0-385-00016-2, s. 4.

oklešťuje jejich sociální status.¹⁴ Historií a vznikem moderního vězeňství se pak zabývá Michel Foucault v knize *Dohlížet a trestat*.¹⁵

Československým vězeňstvím a jeho vývojem po druhé světové válce a během komunistické éry se přímo zabývají knihy Dušana Janáka, Prokopa Tomka, Aleše Kýry a Tomáše Staňka. Tito autoři se ve svých dílech povětšinou shodují a často odkazují jeden na druhého. Dušan Janák se ve své knize *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*¹⁶ snaží přiblížit historické souvislosti, právní základy a politické aspekty vývoje vězeňství v těchto letech. Kniha *Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989*¹⁷ se zaměřuje na vývoj agenturní činnosti ve věznicích a na vývoj věznic StB. Sborník *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945 – 1955* a zde především část Aleše Kýry s názvem *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*, kde autor popisuje příčiny zacházení s vězni po komunistickém převratu. Ty vidí v tzv. ideologizaci zločinnosti a institucionalizaci násilí, která probíhala v režii sovětských bezpečnostních poradců.¹⁸ Práce Tomáše Staňka *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*¹⁹ se vedle retribučních vězňů zabývá také poměry ve věznicích a sleduje vývoj početního stavu vězňů v Československu po 2. světové válce.

¹⁴ KELLER, Jan. *Sociologie, byrokracie a organizace*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85850-15-X, s. 130.

¹⁵ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

¹⁶ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80-86224-34-1.

¹⁷ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989*. 1. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000. ISBN 80-902885-0-2.

¹⁸ KÝR, Aleš. *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*. In: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945 – 1955*. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28. – 29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. JANÁK, Dušan (ed.). 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2001. ISBN 80-86224-28-7, s. 23.

¹⁹ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. ISBN 80-86224-33-3.

Z hlediska justice jsem se především opírala o kolektivní monografii *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezprávi*,²⁰ která přibližuje právní řád, právní oblasti a právní profese z doby komunistického Československa.

Důležitou knihou pro zpracování tématu uherskohradištské věznice a především místní vyšetřovací vazby se mi stala kniha Jaroslava Pospíšila *Hyeny v akci*,²¹ ve které zevrubně popisuje poměry v uherskohradištské vyšetřovací vazbě a osudy lidí, kteří jí prošli.

²⁰ BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezprávi*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN: 978-80-210-4844-7.

²¹ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003. ISBN 80-86093-68-9.

III. VĚZNICE JAKO TOTÁLNÍ INSTITUCE

Jak píše Michel Foucault, k přechodu od fyzického trestání k věznění dochází na přelomu 18. a 19. století. Výhoda vězení spočívá v tom, že je trestem stejným pro všechny. Z toho také plyne jeho právní jasnost. Citací Ch. Lucase však Foucault naráží na vnucení totální výchovy: „*Ve vězení může vláda disponovat osobní svobodou a časem vězněného, odtud lze chápat moc výchovy, která (...) v následnosti dní a dokonce roků může člověku určovat dobu bdění a spánku, aktivity a odpočinku, počet jídel a dobu jejich trvání, kvalitu a množství stravy, povahu a produkt jeho práce, čas modlitby, užívání řeči a takřka samotného myšlení, (...) zkrátka se zmocňuje celého člověka.*“²² Uvěznění má provinilce především potrestat a chránit před nimi ostatní členy společnosti, ale podstatou vězeňského systému zůstává „náprava“.²³

Erving Goffman vysvětluje základní sociální uspořádání v moderní společnosti tak, že lidé spí, hrají si a pracují na různých místech, s různými spoluúčastníky, pod různými autoritami a bez celkového racionálního plánu. Centrální rys totálních institucí, mezi které Goffman řadí právě vězení, může být popsán jako přerušení bariér, které běžně oddělují tyto tři sféry života. Za prvé, všechny aspekty života jsou zde vedeny na tom samém místě a pod jedinou autoritou. Za druhé, každá etapa denní aktivity jedince se provádí v bezprostřední společnosti spousty jiných osob, se kterými je zacházeno stejným způsobem. Za třetí, všechny fáze denních aktivit mají pevný časový harmonogram, přičemž jedna činnost střídá tu druhou v pevně stanoveném čase. Celou sekvenci těchto aktivit pak ukládají formální nařízení a úřední orgány. Nakonec jsou tyto všechny vynucené aktivity spojeny do jediného racionálního plánu tak, aby splňovaly oficiální cíle instituce.²⁴

Rozeznávají se čtyři hlavní způsoby adaptace vězněných v totálních institucích: Zaprvé, je to *regrese*, kdy se vězněný stáhne do sebe, což je vlastně vnitřní subjektivní forma útěku z nepříjemné reality. Zadruhé, je to *rebelie*. Vězněný odmítá spolupráci

²² FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. c. d., s. 326.

²³ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 203.

²⁴ GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. c. d., s. 5 – 6.

s personálem, bouří se proti zákonům a ignoruje pravidla instituce. Další adaptací je *kolonizace*, kdy si vězněný snaží zařídit v podmínkách instituce relativně spokojenou existenci s maximem dosažitelných uspokojení. Poslední je *konverze*, při níž vězněný přejímá optiku personálu jak v pohledu na druhé, tak také sám na sebe, což značí jeho iniciativní spolupráci s personálem. Tyto postoje pak většinou věznění kombinují tak, aby z tohoto prostředí vyšli co nejméně fyzicky a psychicky poškozeni.²⁵

Trest odnětí svobody plní speciálně preventivní účel tím, že izoluje odsouzeného od okolního světa a zamezuje mu tak, aby páchal další trestnou činnost. Podstatou tohoto trestu je odnětí svobody, což neznamená jen omezení volného pohybu, ale i zbavení či omezení občanských práv a nucené podrobení se režimu výkonu trestu, což zahrnuje všechny stránky chování odsouzeného včetně styku se zevním světem.²⁶

V moderní době se vězeňství stalo důležitým nástrojem státu při realizaci vnitřní politiky. Jeho úkoly a funkce se přizpůsobují trestní politice. Tato trestní politika se uplatňuje jinak v režimu demokratickém, totalitním a autokratickém. V demokratickém režimu je vězeňství nástrojem trestu, izolace a resocializace jedinců, kteří byli právoplatně odsouzeni nezávislým soudem za spáchání konkrétního trestného činu. Trestní politika v autoritářském režimu závisí na tom, jestli následovala po totalitním či demokratickém režimu. Autoritářství, které nastalo po totalitním režimu, má tendenci dekriminlizovat dřívější trestné činy, po demokratickém režimu se zase projevují snahy zakotvit v hmotném trestním právu nástroje k upevnění moci. Totalitní režim ve své první fázi represe nepřikládá vězeňství velkou roli, neboť jeho cílem je likvidace protivníků a zastrášení obyvatelstva. Po upevnění tohoto režimu se teror mění a rozvíjí se díky zásadním změnám práva. Vězení pak slouží k izolaci a využívá se pracovní síly vězňů, kteří jsou zbaveni všech práv a podrobeni politické indoktrinaci. Tomuto podrobení politické indoktrinace jsou vystaveni také jejich strážníci.²⁷

²⁵ KELLER, Jan. *Sociologie, byrokracie a organizace*. c. d., s. 133.

²⁶ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva: Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Academia, 1979. ISBN 509-21-857. s. 39.

²⁷ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 26 - 28.

IV. VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ V LETECH 1945 – 1955

Toto období se vyznačuje mnoha důležitými mezníky, které ovlivňovaly nejen celkový chod společnosti, ale také měly vliv na vývoj vězeňství. I když se má práce specializuje především na období mezi léty 1950 – 1955, je nutné začít s výkladem o vězeňství již v roce 1945. Druhá světová válka a její následky vyvolaly v českých zemích vlnu protiněmeckých akcí. Docházelo k hromadnému zatýkání Němců a kolaborantů, což zajisté mělo velký vliv na vývoj vězeňství.

Podle Dušana Janáka lze československé vězeňství od jara 1945 do roku 1955 rozčlenit do tří různých časových etap. Mezníky těchto etap jsou převrat v únoru 1948 a podřízení vězeňství Ministerstvu národní bezpečnosti na podzim roku 1952. Během únorového převratu se vězeňství změnilo z penitenciárního²⁸ v izolační. Druhý předěl vytvořil podmínky pro převzetí sovětského modelu jednotného vězeňství jako součásti politické justice.²⁹ Tohoto členění se drží také tato kapitola.

Po druhé světové válce navázalo vězeňství v Československu na předešlý vývoj. Před druhou světovou válkou se vytvořila čtyři resortně oddělená vězeňská zařízení, která byla hned po válce znovu obnovena. Jednalo se především o zařízení justiční správy, která se souhrnně nazývala soudním vězeňstvím. Tato zařízení spadala do resortu spravedlnosti a patřily mezi ně trestnice či trestní ústavy, věznice krajských soudů, věznice okresních soudů a justiční ústavy pro mládež. Další zařízení spadaly do resortu vojenství, jednalo se tedy o vojenské věznice a vojenské trestnice. Vedle těchto zařízení se zde používaly ještě policejní věznice a také různé typy pracovních, internačních, sběrných a zajateckých táborů, které navazovaly na zařízení z dob druhé světové války.³⁰

²⁸ V české literatuře se pojem penitenciární vězeňství označuje jako vězeňství v demokratických režimech, aby se tak zdůraznila jeho resocializační úloha. JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 27.

²⁹ Tamtéž, s. 47.

³⁰ Tamtéž.

Mezi léty 1945 – 1948 se tedy v podstatě zachovalo dřívější organizační členění vězeňských zařízení. V letech 1948 – 1949 však některá tato zařízení zanikají a to především např. donucovací pracovny a správní věznice. Začala se také měnit podoba soudních věznic a trestnic, které se od této doby od sebe nijak nelišily. Vedle toho začaly vznikat nové druhy táborů podle sovětského vzoru. V roce 1948 také vzniká v Praze první věznice Státní bezpečnosti.³¹

4. 1 Situace ve vězeňství po druhé světové válce

Po válce byla přijata mnohá opatření, která měla potrestat původce spáchaného zla. Státy antihitlerovské koalice přijaly obecné zásady o postihu válečných provinilců. Co se týče Československa, otázky poválečného vývoje se začaly v Moskvě a v Londýně projednávat již od roku 1942.³² Po skončení války se hlavním úkolem stalo vypořádat se s válečnými zločinci, zrádci a kolaboranty. Toto zákonodárství se tak nazývá retribučním. Došlo také k přijetí mnoha zákonů obsahujících trestněprávní normy, které měly chránit obnovující demokracii.³³

Záhy se rozběhlo zatýkání, internování a zajišťování podezřelých osob. Často se tak dělo na základě pouze povrchních informací, neověřených a anonymních udání. Vládním nařízením z 5. 5. 1945, č. 4 Sb. o volbě pravomoci národních výborů a dekretem prezidenta republiky z 19. 5. 1945, č. 5 Sb. o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národních správách byli Němci, Maďaři a ostatní podezřelí označeni jako „státně nespolehliví“. Pokyny Generálního velitelství z 12. 5. 1945 označovaly za zrádce toho, kdo vědomě a aktivně spolupracoval s Němci, za kolaboranta toho, kdo za okupace s Němci spolupracoval více, než byl nucen, a za

³¹ JANÁK, Dušan. *Retribuční vězni a československé vězeňství 1945 – 1955. Stav a výsledky výzkumu*. In: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945 – 1955*. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28. – 29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. JANÁK, Dušan (ed.). 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2001. ISBN 80-86224-28-7, s. 15 – 16.

³² STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. c. d., s. 5 – 6.

³³ GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. In: *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN: 978-80-210-4844-7, s. 559 - 560.

státně nespolehlivého byl označen Čech popř. Slovák, který se provinil proti československému státu.³⁴

Jak píše ve své studii Klára Pinerová, přístup k retribučním vězňům, odsouzeným na základě dekretů prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. (tzv. *velký retribuční dekret*) a č. 138/1945 Sb. (tzv. *malý retribuční dekret*) vydaných v roce 1945, byl důležitým zvratem, kdy se československé vězeňství odchýlilo od vývoje vězeňství v západní Evropě, který šel v duchu humanizace a dodržování základních lidských práv. Demokratický režim využívá vězení jako nástroj trestu a izolace od společnosti. Chovanec zde má být také připraven zapojit se do normálního života³⁵ a převychován, aby se z něj nestal recidivista. Obžalovaní jsou souzeni nezávislým soudem a platí zde presumpce nevinny.³⁶

S hromadným zatýkáním po druhé světové válce ovšem brzy nastala situace, kdy byly naprosto překročeny kapacity policejních, krajských a okresních soudních věznic a trestních ústavů. Tím nastalo zřizování improvizovaných ubytovacích prostorů, kterým se záhy začalo říkat „tábory“. V Čechách jich bylo v první etapě výstavby asi 300, na Moravě a ve Slezsku přibližně 200. První zmínky o těchto táborech se objevily již v Košickém vládním programu z 5. dubna 1945.³⁷

³⁴ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. c. d., s. 11.

³⁵ To, zda vězení svou nápravnou funkcí připravuje vězně na úspěšné zařazení do společnosti, je ovšem velmi diskutabilní. Např. Giddens tvrdí, že život v podmínkách věznice spíše vráží mezi vězně a vnější společnost klín. Vězni se přizpůsobují zcela odlišnému prostředí a postoje, které si osvojí, jsou opakem toho, co se od nich očekává. Často si můžou vytvořit zášť vůči řadovým občanům. Ve vězení se také setkávají s dalšími zločinci, od kterých se mohou naučit nové praktiky. Z toho všeho pak plynou časté recidivy. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 204.

³⁶ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce*. In: *Českoslovenští političtí vězni*. 1. vydání. Praha: Česká asociace orální historie, 2009. ISBN 978-80-254-5825-9, s. 12 – 13.

³⁷ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. c. d., s. 15.

4. 2 Poměry ve věznicích a táborech v letech 1945 - 1947

Se situací, poměry a podmínkami v československých věznicích v letech 1945, 1946 a 1947 nás seznamuje především Tomáš Staněk.

V prvním poválečném období popisuje životní podmínky, které byly ve věznicích a táborech, jako velmi svízelné. Jak již bylo řečeno výše, hromadné zatýkání a zajišťování osob se brzy dostalo do rozporu jak s omezenou kapacitou vězeňských ústavů, tak s omezenými možnostmi, které by tuto situaci zvládaly po organizační a personální stránce. Ve věznicích se velmi hojně vyskytovaly infekční choroby (především skvrnitý tyfus a úplavice). Stravování bylo založeno na přidělovém systému, což byl důsledek poválečného nedostatku potravin. Vládním nařízením ze 17. 5. 1945, č. 6 Sb. byly státně nespolehlivému obyvatelstvu redukovány dávky. S internovanými a zajištěnými lidmi se zacházelo tvrdě, někdy dokonce brutálně. K brutálnímu zacházení docházelo spíše v táborech. Poměrně vysokého stupně dosáhlo zaměstnávání vězňů. Vězni často prováděli veřejně prospěšné práce, pracovali v zemědělství, živnostech, průmyslových podnicích, lomech, šterkovnách, pískovnách, vápenkách či v cihelnách.³⁸

V roce 1946 se věznice a tábory nadále potýkaly s kapacitními problémy. Ministerstvo vnitra se pokusilo tuto situaci řešit, ovšem bez větších úspěchů. Poměry ve věznicích se však již mírně zlepšovaly jak z hlediska stravování, tak z hlediska zdravotního stavu vězňů. V některých ústavech se obnovilo vyučování vězňů mladších dvaceti let a dávaly se do pořádku vězeňské knihovny.³⁹

Rok 1947 znamenal částečné uvolnění v některých věznicích, ovšem kapacity byly nadále překročeny. Stravování vězňů a jejich zdravotní stav se nijak nezlepšoval, spíše stagnoval, až klesal.⁴⁰

³⁸ Tamtéž, s. 36 - 43.

³⁹ Tamtéž, s. 67 – 69.

⁴⁰ Tamtéž, s. 80 – 82.

4. 3 Situace ve vězeňství po komunistickém převratu v únoru 1948

Jak je již napsáno výše, únorový převrat se stal jedním z důležitých mezníků ve vývoji československého vězeňství v letech 1945 - 1955.

20. 2. 1948 podalo 12 nekomunistických ministrů demisi za účelem vyvolat odstoupení vlády. Komunisté však uvedli do chodu již připravovanou akci a o dva dny později vypochoďovaly lidové milice, ozbrojené složky komunistické strany, do pražských ulic. 25. února 1948 pak prezident Beneš podepsal demisi ministrů, čímž se k moci dostala Komunistická strana Československa.⁴¹

Komunisté po snadném převzetí moci začali ihned s likvidací svých oponentů. Nastalo zatýkání nepohodlných lidí, nelegální akční výbory začaly vyhazovat tisíce občanů ze zaměstnání, studenty ze škol a vojáky z armády.⁴² Počet takto postižených lidí se po únorovém převratu vyšplhal přibližně na 260 tisíc. Až desetitisíce lidí se z žalářů vrátilo s podlomeným zdravím, či dokonce jako invalidé, a mnozí z nich předčasně zemřeli.⁴³

Po událostech v únoru 1948 nabralo trestní právo jiný směr než doposud. Na ochranu těchto nových poměrů, které tímto převratem nastaly, byly přijaty trestní zákony, které měly výrazně represivní zaměření. Příčinou se stala tzv. Stalinova teze o neustále se zostřujícím třídním boji v období, kdy kapitalismus přecházel k socialismu. K nejdůležitějším zákonům na ochranu zájmů republiky patřil zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Tento zákon nahradil zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Dalším zákonem č. 232/1948 Sb., který byl založen pro trestní řízení, byl zřízen Státní soud a Státní prokuratura. Tento soud byl však výkonným

⁴¹ HAVLÍČKOVÁ, Helena. *Dědictví: Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948 – 1989*. 2. vydání. Poznáni, 2008. ISBN 978-80-86606-77-4, s. 41.

⁴² POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. c. d., str. 19.

⁴³ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 1. vydání. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-46-X, s. 347.

orgánem Komunistické strany Československa, Státní bezpečnosti, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti. Z toho plyne, že tento soud nebyl nezávislý a nestranný.⁴⁴

Vězeňství a výkon trestu odnětí svobody začala Komunistická strana Československa využívat pro represivní účely a pro stabilizaci své diktatury. Tím se vývoj českého vězeňství již naprosto odklonil od západního modelu. Od západoevropského vězeňství, které šlo v duchu humánních praktik, se československé vězeňství lišilo v mnoha bodech. Byla hrubě porušována presumpce nevinny. Vězni se využívali jako zdroj levné, dostupné a početné pracovní síly. K zajištění kázně vězňů se začaly používat militantní a agenturně operativní prvky. K politické indoktrinaci a diskriminaci vězňů se užívalo výchovně vzdělávacích prostředků a především docházelo k naprosté absenci práv vězňů.⁴⁵

Po roce 1948 se začínají uplatňovat zásady třídního přístupu k vězněným osobám a v roce 1951 se staly hlavním principem výkonu trestu. Podmínky a příčiny zavedení těchto zásad ve výkonu trestu vidí Aleš Kýr v tzv. ideologizaci zločinnosti a institucionalizaci násilí, která probíhala v režii sovětských bezpečnostních poradců. Příčiny zločinnosti se posunuly z oblasti sociální patologie do ideologické oblasti. Klasická sociologie vidí příčiny zločinnosti ve vnitřním konfliktu sociálních institucí. Naopak marxismus-leninismus, který v Československu po druhé světové válce získal své výsadní postavení, hlásal, že hlavní příčiny zločinnosti jsou ve vnitřním konfliktu makrostruktury, tedy v boji mezi dvěma proti sobě působícími třídami. Jelikož tento rozpor i po komunistickém převratu působil ve formě přežitků ve vědomí lidí, stával se zdrojem zločinnosti. Nejtěžšími zločinci tak byli tzv. třídní nepřátelé. Pachatelé kriminálních trestních činů byli považováni za vedlejší produkt kapitalismu a tím se paradoxně pro komunistický režim nejevili tolik nebezpečně. Tímto přístupem pak byl zásadně ovlivněn vývoj soudnictví a vězeňství po roce 1948.⁴⁶ V praxi to tedy vypadalo tak, že byl preferován a protěžován spíše vrah či zloděj, neboť jeho vina byla připisována kapitalistické společnosti, tedy ne jemu samotnému, naopak intelektuálové

⁴⁴ GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. c. d., s. 559 - 560.

⁴⁵ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce*. c. d., s. 13.

⁴⁶ KÝR, Aleš. *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*. c. d., s. 23 – 25.

či sociálně demokratičtí dělníci, kteří byli odsouzeni podle zákona na ochranu republiky, si svou vinu zapříchili sami, neboť vědomě zradili svou třídu. Proti „třídním nepřátelům“ se pak mělo postupovat tvrději.⁴⁷

Od podzimu roku 1948 tedy začalo do věznic proudit velké množství lidí, kteří byli stíháni či odsouzeni za protistátní činnost. Tento významný faktor velmi ovlivnil dosavadní poměry panující ve věznicích. Byla patrná stále větší snaha Státní bezpečnosti na získání prostorů pro umístění vyšetřovaných vězňů v objektech, které byly spravovány justičními orgány.⁴⁸

Jak již bylo řečeno výše, po roce 1945 navázalo vězeňství na předválečný vývoj. Převážnou část vězeňských zařízení řídil resort spravedlnosti. Vedle toho však byla některá vězeňská zařízení spravována Ministerstvem vnitra a Ministerstvem národní obrany. Komunistická strana Československa, která se dostala v únoru 1948 k moci, shledala tuto roztržičnost ve vězeňství jako nevyhovující. Cílem bylo vytvořit jednotný silový resort, jehož prostřednictvím by se dalo dohlížet nejen na fázi vyšetřování, ale také na rozhodnutí soudní moci a na výkon trestu odnětí svobody.⁴⁹ Prvním krokem, který vedl k sovětizaci vězeňství, bylo zavedení přímého politického dohledu, který měly vykonávat orgány a aparát KSČ. Již 26. 2. 1948 ustanovilo předsednictví ÚV KSČ bezpečnostní komisi, která byla rozhodujícím orgánem ve vězeňství až do podzimu 1950. V každém kraji se nacházely tzv. bezpečnostní pětky, které působily až do jara 1951, v okresech se pak nacházely tzv. bezpečnostní trojky. Na jaře roku 1949 převzal soudní věznice a TÚ Sbor vězeňské stráže. Dověření direktivního řízení a centralizace SVS se dosáhlo zřízením krajských velitelství SVS, které se v lednu 1952 objevilo jako součást příprav na podřízení vězeňství MNB.⁵⁰

⁴⁷ BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!: Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. 1. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2008. ISBN 80-86621-25-1, s. 11.

⁴⁸ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. c. d., s. 85.

⁴⁹ BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!: Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. c. d., s. 9.

⁵⁰ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 48.

4. 4 Vývoj věznic StB

S převratem v únoru 1948 začal sílit tlak Státní bezpečnosti na úplné převzetí vyšetřování trestních činů, které měly státně-bezpečnostní povahu. Postupně byla likvidována instituce vyšetřujících soudců, v jejichž pravomoci bylo vedení přípravného vyšetřování trestných činů, které probíhalo nezávisle na orgánech vyhledávání, tedy nezávisle na Státní bezpečnosti. Výnos ministra spravedlnosti ze dne 26. 7. 1949 vydal pokyny, podle kterých měly Krajské a Okresní soudy obcházet zákonná ustanovení, a také oznamoval, že od 1. 9. 1949 se již nebudou obsazovat funkce vyšetřujících soudců, čímž nesmírně vzrostla pravomoc vyšetřujících orgánů StB. S paragrafem 296, odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb. se připouštěl výkon vazby u vyšetřovatele, tím začala StB ovládat celý průběh vyšetřování bez jakékoliv nezávislé kontroly.⁵¹

4. 5 Vyšetřovací vazba

Ti, kteří se dostali do vyšetřovací vazby, zakusili zejména od vyšetřovatelů StB fyzické i psychické týrání. Fyzického násilí se dopouštěli především v podobě odpírání jídla, pití, odpočinku a spánku, tělesných potřeb, léčebné péče či používání různých metod mučení při výsleších. Mezi nejznámější metody mučení vyšetřovatelů StB patřilo svazování, zavěšování, údery na citlivé části těla, potápění hlavy do nádrže s vodou, používání elektrického proudu či dokonce inscenování poprav. Jak píše Aleš Kýr, tyto metody se nijak nelišily od metod, které dříve používalo gestapo.⁵² V letech 1948 – 1953 bylo běžnou praxí vyšetřovatelů StB dotyčnou zatčenou osobu přinutit k doznání za každou cenu, neboť propuštění z vyšetřovací vazby znamenalo pro StB podkopávání jejich autority. Kruté metody používané StB u výslechu často vedly u vyšetřovaných k duševním krizím s pocity beznaděje. Tyto krize vedly vyšetřovance buď k sebevraždám, nebo k přistoupení na požadavky StB.⁵³

⁵¹ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989*. c. d., s. 59.

⁵² KÝR, Aleš. *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*. c. d., s. 26.

⁵³ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. c. d., s. 441.

Vedle fyzického týrání uplatňovali vyšetřovatelé také týrání psychické. Jeho hlavním projevem byla dezorientace vyšetřovaného v prostoru a čase a vyčerpávající několikahodinové výslechy. U zatčených se také prohlubovalo citové strádání, jež bylo důsledkem odtržení od blízkých osob. Emoční závislosti na blízkých osobách často vyšetřovatelé využívali ke zlomení vězněného tím, že zdůrazňovali nebezpečí, které jejich blízké čeká, pokud nebudou spolupracovat.⁵⁴

Tuto neúnosnou situaci ve vyšetřovacích vazbách se snažilo zmírnit Ministerstvo vnitra a Ministerstvo národní bezpečnosti tím, že upozorňovalo na nepřipustnost těchto metod používaných vyšetřovateli StB. V roce 1951 vydalo MNB tajný rozkaz č. 32 o zákazu používání tělesného násilí při výslechu vyšetřovaných osob. Další tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 42, který vyšel taktéž v roce 1951, zdůrazňoval zákaz používání násilí při vyšetřování. Tento rozkaz byl reakcí na ubití dvou vyšetřovaných osob v krajích Žilina a Nitra. Další tajné rozkazy o nepřipustném jednání s obviněnými vyšly poté ještě v letech 1953 a 1955.⁵⁵ Z toho lze usoudit, že i přes rozkazy MNB a MV se od násilí páchaného na vyšetřovaných osobách stále ještě neodvracelo.

4. 6 Československé vězeňství po roce 1952

Posledním a zásadním mezníkem, který ovlivnil vývoj vězeňství ve sledovaném časovém úseku, bylo sjednocení vězeňství pod Ministerstvo národní bezpečnosti v říjnu 1952.⁵⁶ Ve zprávě o současné situaci v československém vězeňství, návrhu na přestavbu a vytvoření jednotného vězeňství z 6. srpna 1952, projednávaného na schůzi bezpečnostního kolegia 7. 8. 1952, je stav ve vězeňství prezentován jako neudržitelný. Vězeňství podle této zprávy doposud neplnilo úkoly tak, jak vyžadovaly zájmy bezpečnosti, a to z důvodů rozdělení vězeňství mezi MS, NB, MNB a MV. Za současného stavu byli vedle sebe věznění retribuční vězni, protistátní vězni a kriminální vězni. Tento stav se v této době shledával jako neudržitelný z toho důvodu, že státně-bezpečnostní vězni mohli ty ostatní ovlivňovat a získávat si je pro své plány. Sjednocení

⁵⁴ KÝR, Aleš. *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945 – 1955*. c. d., s. 26 – 27.

⁵⁵ Tamtéž, s. 26.

⁵⁶ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 60.

vězeňství pod MNB mělo splňovat tyto hlavní úkoly: zajistit bezpečnost věznění, zvláště pokud jde o střežení a bránění; vytvořit podmínky pro převýchovu vězňů; vybudovat vyšetřovací vězeňství jako účinného pomocníka vyšetřovacích orgánů StB VB a VKR; zorganizovat a vybudovat eskortní službu a vytvořit vězeňské nemocniční ústavy, kterých bylo do této doby jen pomálu. Důležitým opatřením pak měla být důsledná diferenciací vězňů podle povahy trestného činu a provinění do dvou základních skupin: státně-bezpečnostní a kriminální.⁵⁷

Po tomto sloučení měla Správa vězeňských zařízení MNB celkem 335 zařízení, které lze rozdělit do čtyř skupin. Do první skupiny řadíme zvláštní útvary nápravných zařízení, které byly podřízené přímo SNZ MB a které vznikly z dřívějších TÚ (Mírov, Valdice, Opava, Praha – Ruzyň, Pardubice a Ilava). V druhé skupině se nacházely útvary nápravných zařízení, které tvořilo dřívějších 222 TÚ, KSV, OSV a vyšetřovací věznice MNB. Tyto útvary byly podřízené nově vzniklým krajským oddělením nápravných zařízení. V dalších dvou skupinách se nacházely útvary přechodných nápravných zařízení a pracovní útvary nápravných zařízení.⁵⁸

Po zániku MNB v roce 1953 se centralizace a redukce počtu zařízení ještě urychlila. Na jaře roku 1954 byla zřízena Správa nápravných zařízení MV, která řídila všechny věznice MV, ve kterých se uskutečňovala vyšetřovací nebo soudní vazba a nápravné pracovní tábory určené k výkonu trestu. V roce 1955 došlo k převedení některých činností SNZ MV na jiné složky ministerstva. Dochází také ke znatelnému snížení počtu zaměstnanců. Počet vězňů se také výrazně snížil. V roce 1953 se počet vězněných vyšplhal až na 46 tisíc, což bylo nejvíce v historii československého vězeňství. Na jaře roku 1956 se tento počet snížil na 29, 6 tisíc vězněných osob.⁵⁹

⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond A 2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv.č. 95. Schůze kolegia 7. 8. 1952 – sjednocení čs. vězeňství. 1952. Arch. krabice č. 10.

⁵⁸ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 60.

⁵⁹ Tamtéž, s. 61.

V. HISTORIE VĚZNICE V UHERSKÉM HRADIŠTI

V následující kapitole představuji historii věznice v Uherském Hradišti. Proč byla vystavěna, jakým účelům sloužila a jaký byl důvod jejího zániku. Jedná se pouze o stručnou historii, jelikož do dnešních dnů nebyla zatím vydána žádná kniha, která by nás s historií této věznice seznámila.

1. července 1850 byla uvedena v platnost nová soudní soustava. Již v březnu 1849 byly v ústavě zakotveny zásady novodobého soudnictví. Mezi tyto zásady patřila jednotnost, všeobecnost, důsledné postátnění, nezávislost soudců, ústní řízení a princip obžalob a soudců z lidu v trestním řízení. Reorganizací soudnictví se Uherské Hradiště stalo sídlem krajského a okresního soudu.⁶⁰

Z tohoto důvodu dosavadní vězeňská budova, která sídlila ve Františkánské ulici, přestala vyhovovat novým poměrům, jak z hlediska kapacity, tak z humánních důvodů. Tento nevyhovující stav tedy vyžadoval vybudování nové věznice. Roku 1880 byla zahájena první jednání, která se zabývala stavbou nové soudní budovy, ke které by přiléhala i nová věznice.⁶¹ Stavební práce byly započaty až v roce 1891. Stavba byla dokončena v roce 1897.⁶²

Budova věznice sestává z přízemí a dvou pater. Nacházelo se zde 40 společných cel, 63 samovazebných cel, dva služební byty, deset kanceláří, společná koupelna s deseti sprchami, společná prádelna, vězeňská kuchyně, kuchyně pro příslušníky SNB, dvě dílny, čtyři skladiště, sedm společných splachovacích záchodů, kotelna, skleník, prozatímní garáž a sklep, dva vycházkové dvory, dvůr s volejbalovým hřištěm a

⁶⁰ *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. 1. vydání. Uherské Hradiště. 2007. ISBN 978-80-239-9873-3, s. 96.

⁶¹ JILÍK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště – stručná historie* [online]. [cit. 19. 5. 2011]. Dostupné z WWW: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_01.php.

⁶² *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. c.d., s. 96.

kulturní místnost.⁶³ Fotografie vnitřních i vnějších prostor věznice a její plány jsou přiloženy v Příloze č. 1.

Jak již bylo řečeno výše, byla uherskohradištská věznice jako věznice krajského soudu určená především pro osoby ve vyšetřovací vazbě, pro odsouzené s trestem do 1 roku, mladistvé s trestem do 6 měsíců a později pro retribuční vězně, kteří byli zařazeni do zvláštních nucených pracovních oddílů.⁶⁴

Po druhé světové válce zde byli vězněni především lidé odsouzení podle dekretu prezidenta republiky k trestnímu stíhání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů.⁶⁵

Věznice fungovala i v době totalitní komunistické moci, kdy byla využívána jednotlivými součástmi StB. V druhé polovině roku 1948 zde bylo zřízeno státně-bezpečnostní oddělení věznice. Toto oddělení se nacházelo v II. poschodí a čítalo celkem 18 cel, tímto množstvím byla OStB Uherské Hradiště jednou z největších v celých českých krajích. Na prvním místě byla s 21 celami OStB Liberec.⁶⁶

Věznice v Uherském Hradišti zanikla v roce 1960, kdy byl při reorganizaci správy krajský soud přenesen do Brna.⁶⁷

⁶³ ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 5. Zápisy o předání a převzetí věznic, oddílu SVS, stanice SVS. 1945, 1951, 1952 – 1954.

⁶⁴ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. c. d., s. 47.

⁶⁵ JILÍK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště – stručná historie* [online]. [cit. 19. 5. 2011]. Dostupné z WWW: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_01.php.

⁶⁶ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989*. c. d., s. 70-71.

⁶⁷ JILÍK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště – stručná historie* [online]. [cit. 19. 5. 2011]. Dostupné z WWW: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_01.php.

VI. KAŽDODENNÍ ŽIVOT VE VĚZNICI UHERSKÉ HRADIŠTĚ V LETECH 1950 – 1955

Výzkumná část práce je členěna do patnácti podkapitol, z nichž každá představuje jednotlivé denní činnosti vězňů, jejich vzájemné vztahy a vztahy se zaměstnanci věznice. Na začátku podkapitol jsou představeny normy vymezené vnitřním řádem věznice, které jsou pak srovnány s prožitkem jednotlivých pamětníků.

Dva z pamětníků, jejichž prožitek pobytu ve vězení práce zachycuje, byli zatčeni a umístěni do vyšetřovací vazby v Uherském Hradišti ve velmi mladém věku svého života, tudíž neměli ještě možnost založit si vlastní rodinu. To zásadně ovlivňovalo vnímání jejich zatčení a internování do věznice, neboť kromě rodičů, sourozenců a ostatních příbuzných se navíc nemuseli bát, co bude s jejich dětmi a partnery. Tuhle situaci plně vystihují slova pamětníka č. 2. „*Byl jsem svobodný. Vědomí, že sice rodiče jsou doma, bylo samozřejmě hrozná, ale přímo existenčně jsme byli méně závislí. To tam byli chlapi, no prostě tam byla řada lidí, co měli doma malé děti, čili to pomyšlení právě na tady tuto situaci...*“⁶⁸ Ostatní dva pamětníci se o svém rodinném stavu nezmiňují, ale vzhledem k jejich věku v době zatčení, je velmi pravděpodobné, že rodinu zatím nezaložili.

Samotné zatčení a umístění těchto osob do vyšetřovací vazby však bylo o to těžší, neboť podle výpovědí pamětnice č. 1 a pamětníka č. 2 zprvu ani nevěděli, za co byli zadrženi. Podle pamětníka č. 3 byli protistátní vězni v té době považováni za velmi nebezpečné a nahlíželo se na ně hůře než na nejtěžší zločince. Jejich práva ve vyšetřovací vazbě byla omezována. Kromě dozorců o jejich denním režimu rozhodovaly především vyšetřující orgány. Na jejich psychický stav působilo také naprosté nevědomí toho, co s nimi bude. Dva z pamětníků byli ve vyšetřovací vazbě internováni dokonce dva roky, než byli odsouzeni.

⁶⁸ Pamětník č. 2, 84 let.

6. 1 Denní pořádek ve věznicích

Vyšetřovací věznice SNB zřizovalo a rušilo Ministerstvo národní bezpečnosti. Účelem vyšetřovací vazby bylo zajistit obviněného tak, aby mohl být řádně vyšetřován a po jeho vyšetření předán soudu k potrestání.⁶⁹

Podle Prozatímních tabulek a prozatímního organizačního pořádku, které Ministerstvo národní bezpečnosti adresovalo krajskému oddělení nápravných zařízení Uherské Hradiště, byl na území Československa zaveden jednotný denní pořádek pro všechny věznice Ministerstva vnitra, a to za účelem zajištění nepřetržitého a přesného denního chodu ve věznicích a k zachování nezbytného pořádku v nich. Tento denní pořádek platil jak pro věznice, ve kterých se nacházeli odsouzení vězni, tak pro vyšetřovací vazby.⁷⁰

Ve vyšetřovací vazbě byli vězni podrobeni jistým omezením, která byla nezbytná pro vedení řádného státně-bezpečnostního vyšetřování a k udržení kázně a pořádku ve věznicích. Tato omezení pak podle Návrhu prozatímního řádu vyšetřovacích věznic SNB neměla nijak snižovat lidskou důstojnost vězňů.⁷¹ V organizačním řádu jsou pak tato omezení zaznamenána v poznámkách.

Organizačním pořádkem byl ve věznicích Uherské Hradiště budíček stanoven na šest hodin ráno. Po budíčku následovala kontrola všech vězňů. Do půl sedmé probíhal úklid cel. Čas pro osobní úpravu byl vymezen do 6:50. Poté se v sedm hodin podávala snídaně. Oběd byl stanoven na 12:30 a večeře na 18:00. Večerka začínala v deset hodin večer.⁷²

⁶⁹ ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

⁷⁰ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznic ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁷¹ ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

⁷² ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznic ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

6. 2 Práva a povinnosti vězně

Organizační pořádek popisuje pravidla chování vězňů ve věznici a vyšetřovací vazbě. Jeho součástí je výčet práv a povinností obviněných a odsouzených. Pro obviněné ve vyšetřovací vazbě pak platila jistá omezení.

Podle pravidel chování museli být všichni vězňové seznámeni s vnitřním řádem věznice a přísně jej dodržovat. Jejich povinností bylo respektovat všechny pokyny příslušníků věznice, chovat se k nim slušně, být řádně oblečení, udržovat v čistotě zevnějšek a cely, chovat se slušně k spoluvězňům a šetřit zařízení cel.⁷³

Odsouzení a obvinění měli právo na třiceti minutovou procházku každý den, používat knihy a společenské hry z vězeňské knihovny. Obviněným se mohli vydávat knihy a společenské hry pouze se souhlasem vyšetřujícího orgánu, který prováděl vyšetřování. Bylo povoleno odesílat a přijímat dopisy od příbuzných, písemně a ústně předkládat stížnosti a žádosti vedení věznice. Vězni měli právo třikrát měsíčně se koupat a vyměňovat si osobní prádlo. Návštěvy mohli přijímat pouze odsouzení, obvinění jen s povolením vyšetřujícího orgánu. Obdobně to bylo při přijímání potravinových a jiných balíčků. Bylo také povoleno používat potřeby k udržování osobní hygieny a kouřit.⁷⁴

Obviněným a odsouzeným se zakazovalo tvořit jakékoliv skupiny, organizovat vzpoury nebo útoky, rozšiřovat lživé zprávy a provádět provokace. Dále bylo zakázáno navazovat styk s osobami na svobodě nebo s jinými vězni ze sousedních cel, urážet příslušníky a funkcionáře věznice či jiné úřední osoby, urážet se vzájemně, prát se a ubližovat ostatním vězňům, hrát hry o sázky, pít alkohol, poškozovat vězeňský majetek, ležet v denní době na lůžku, schovávat na celách zakázané předměty, podávat hromadné stížnosti a dělat hluk a zpívat na celách.⁷⁵

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

Co se týče seznámení s vnitřním řádem věznice, vypověděla pamětnice č. 1 a pamětník č. 2, že je nikdo s žádným řádem věznice a s jejich právy neseznámil.

„Nebyli jsme seznámeni s žádným vězeňským řádem, nikdo se s námi nebavil a ti, kdo měli nad námi dozor, tak ti si dělali své stanovy, podle kterých se řídili. Když to byli přísní dozorcí, potrestali nás za každou hlupotu.“⁷⁶

6. 3 Rozmístění vězňů do cel, vybavení cel

Rozmístění obviněných a odsouzených do věznice a jakékoliv jejich přemísťování se provádělo na pokyn náčelníka věznice nebo jeho zástupce. Obvinění se pak do cel vsazovali odděleně od odsouzených. Rozmístění vězňů se uskutečňovalo také podle povahy trestného činu, za který byli zatčeni, tím tedy byli protistátní vězni umístěni v jiných celách než vězni kriminální. Společníci z řad obviněných byli od sebe striktně izolováni. Odděleně se také rozmísťovali muži a ženy. Do cel se pak vězni situovali nejméně po dvou, záleželo na velikosti cely. Bylo zakázáno umísťovat vězně do cel jednotlivě. Ve zvláštních případech se připouštěla výjimka. Na žádost vyšetřujících orgánů mohl být obviněný vsazen na určitou dobu do cely sám.⁷⁷

Vhodný ubytovací prostor pro jednu osobu na celách byl stanoven výměrou nejméně na 3 m². Podle norem musely být všechny vězeňské cely vybaveny nezbytným inventářem. V každé cele se muselo nacházet lůžko a lůžkoviny pro každého vězně, dále pak jeden stůl a k němu odpovídající počet židlí popř. stoliček podle počtu osob umístěných na cele, pitná voda v dostatečném množství, splachovací záchod nebo záchodové vědro, elektrické osvětlení chráněné ochranným krytem (na celách se muselo svítit i během noci), signalizační zařízení, ústřední topení nebo vězeňská kamna s topením z chodby. Odsouzení pak mohli mít na cele skříňku nebo poličku, která sloužila pro úschovu osobních věcí a potravin. Předměty sloužící k úklidu na cele

⁷⁶ Pamětník č. 2.

⁷⁷ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznice ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

(košťata, hadry, nádoby na vodu) se vydávaly pouze v době úklidu, který byl stanoven na dobu po probuzení.⁷⁸

Podle výpovědi pamětníka č. 3 byly cely ve věznici přeplněné. Protistátní a kriminální vězni se umísťovali zvlášť. Na normální cele se nacházelo i více jak dvanáct lidí. Na samotkách byli vězni po dvou až po třech. Cela byla vybavená palandami, hrncem na výkaly, který se vynášel jednou za den, džbánem na vodu a malým kovovým lavorem. Nacházel se zde také stůl se dvěma lavicemi, dřevěná skříňka s miskou na jídlo a kamenným hrnečkem uvnitř.

Hrnci na výkaly, který se nacházel na každé cele, se říkalo *žánek*. Podle vzpomínek pamětnice č. 1 se tento hrnec vyprazdňoval každé ráno. Tomuto procesu se ve věznici říkalo *žánkování*. Na každém oddělení byly dvě *chodbařky*,⁷⁹ které ráno sbíraly tyto hrnce ze všech cel a jejich obsah pak vylévaly do kanálu, který se nacházel v malé místnosti ve věznici. Po vyprázdnění se hrnce desinfikovaly a dávaly se zpět na cely. V přítomnosti vězňů se na cele nevětralo, okna byla zabílená, aby vězni nemohli vidět ven. Nacházel se zde stůl a lavice bez opěradel. Na tomto stole se pak pracovalo. I na ženském oddělení se umísťovaly protistátní vězeňkyně a kriminální vězeňkyně zvlášť. „*A takové ty čórkařky, jak jsme jim my říkaly, prostitutky, a nebo zlodějky, ty byly zvlášť, s těmi jsme se nestýkaly.*“⁸⁰

Ve věznici se podle vyprávění pamětnice č. 1 topilo z chodby. Na chodbě byla kamna, ze kterých do každé cely vedla roura. O topení se pak staraly *chodbařky*. Tepla z kamen však podle slov pamětnice nebylo dostatek, neboť *chodbařky* dostávaly jen bedýnku dřeva a bedýnku uhlí. Občas se stalo, že obdržely mokré dřevo, a když se jim nepodařilo rozdělat oheň, byla pak na celách zima. Světlo na cele muselo být pořád rozsvícené, i když se spalo. Dozorci je pak sledovali pomocí sklíček, které se nacházely na dveřích každé cely. Při spánku musely mít ruce na dece bez ohledu na teplotu v cele, a pokud si je schovaly pod ni, dozorci začali okamžitě bušit na dveře, z čehož můžeme

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Chodbaři byli vězni pověřeni vedením věznice k úklidu daného oddělení, což především znamenalo nošení vody a prádla, vynášení výkalů, roznášení jídla a umývání chodby na oddělení.

⁸⁰ Pamětnice č. 1, 85 let.

usoudit, že spánek vězňů ve vyšetřovací vazbě byl často narušován. Podle slov pamětnice si nakonec většina vězňů na tento typ spánku musela zvyknout.

Ze vzpomínek pamětníka č. 2, který se do věznice dostal hned po revoluci v únoru 1948, se vězni zatím nerozlišovali na politické a kriminální. Na cele se pak potkal jak se zloději, tak s vězni obviněnými s protistátní činností. Z toho můžeme usoudit, že i přes hromadné zatýkání, které po únoru 1948 nastalo, se mezi vězni ve vyšetřovací vazbě Uherské Hradiště zatím nekladl rozdíl. Pamětník č. 3, který byl zatčen v polovině roku 1948 a ve věznici se nacházel až do konce roku 1950 však uvedl, že oni již s kriminálními vězni do styku nepřicházeli, tudíž lze z toho odvodit, že se během roku 1948 tato situace změnila a vězni se ve vyšetřovací vazbě již oddělovali podle toho, za co byli zatčeni.

6. 4 Procházky

Během dne byly stanoveny povinné procházky pro všechny obviněné i odsouzené. Doba pak byla vymezena na nejméně třicet minut denně. Na procházky nechodili nemocní vězni, kázeňsky potrestaní samovazbou či odnětím procházek. Při špatném počasí se podle uvážení náčelníka procházky nekonalaly.⁸¹

Podle výpovědi pamětnice č. 1 byly vycházky na ženském oddělení vyšetřovací vazby stanoveny na desátou hodinu dopolední a byly prováděny na vězeňském dvoře. Trvaly většinou deset minut až čtvrt hodiny, podle nálady velitelky. Mezi vězeňkyněmi se pak musel zachovávat určitý odstup, aby se mezi sebou nemohly domlouvat. Uprostřed stála dozorkyně se psem, který, když někdo promluvil, tak zaštěkal. Pokud byl někdo těžce nemocný, lékař mu vycházku nedoporučil. Vězni, kteří na procházky nechodili, to měli napsáno na dveřích cely. „*My jsme byly rády, že jsme ty vycházky jakžtakž měly. My jsme se viděly, nebo jsme viděly, kdo je nový a tak. Takže to pro nás bylo povzbuzení těch deset minut nebo čtvrt hodiny, podle toho, jak ta bachařka byla naladěná.*“⁸² Po procházkách musela jako *chodbařka* s druhou spoluvězeňkyní umývat

⁸¹ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väzнице ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁸² Pamětnice č. 1.

chodbu věznice, což dělaly rády, neboť se někdy stalo, že je velitelka nechala samotné. Na chodbě pak byla zabílená okna, ze kterých se dalo vidět na mužský dvůr. Když nebyla velitelka v dosahu, vyškrábaly si kousek zalíčeného místa na okně a sledovaly, jak se muži procházeli.

6. 5 Stravování

Strava se pro všechny obviněné a odsouzené měla připravovat ve vězeňské kuchyni. Každý vězeň měl nárok na teplou stravu, která se mu podávala třikrát denně. Tato strava pak měla být připravována z hodnotných potravin. Denní dávka na jednu osobu musela odpovídat kaloricky i výživnou hodnotou stanoveným normám. Nemocným a osobám, které potřebovaly dietní stravu, se na návrh lékaře měla připravovat strava zvlášť. Dohled nad přípravou stravy a čistotou v kuchyni prováděl lékař nebo jiný zdravotní pracovník. Zároveň měl vykonávat zkoušky kvality připravované stravy a výsledky zaznamenávat do kuchyňské knihy.⁸³

Pamětník č. 3 popisuje jídlo ve věznici jako kvantitativně i kvalitativně nedostačující. Stravu dostávali třikrát denně, v sobotu a neděli dvakrát denně. Na snídani se rozdávalo 12,5 dkg chleba a naběračka černé melty s přísadou. Na oběd pak dostávali něco, co se podle jeho slov dalo jen těžko identifikovat. Byla to většinou polévka, ve které plavaly brambory nebo knedlík. Výsadou pak bylo zelí s krví, které se však podávalo maximálně jednou za čtrnáct dní. Na večeři pak dostávali marmeládu nebo kabanos.

Podle vzpomínek pamětnice č. 1 dostávaly vězeňkyně ve vyšetřovací vazbě každé ráno černou kávu, která byla zabarvená dozelená. Vězeňkyně se tak domnívaly, že jim do kávy něco přidávají. Tradovalo se mezi nimi, že to, co jim dávali do kávy a co ji tak barvilo dozelená, byl brom. „Protože jsme byly všechny mladé, tak aby nějaké takové utlumení, nějaké sexuální touhy to nebo co já vím proč. Prostě se tam ten brom dával, to bylo strašné. A to bylo tak hořké.“⁸⁴ Ke snídani se vedle kávy vydávaly také

⁸³ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznice ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁸⁴ Pamětnice č. 1.

dva krajíčky suchého chleba. Pokud si je někdo snědl ráno oba, neměl pak už chleba na večeri. V poledne se podávala polévka, ve které občas plavala těstovina. Někdy dostávali tzv. blbouny. To bylo jídlo podobné kynutým knedlíkům politým tukem, sirupem nebo máslem. Podle slov pamětnice jim toto jídlo vůbec nechutnalo. Jejich nejoblíbenějším jídlem, které ve věznici dostávali, pak bylo kousek sekané nebo kousek hovězího masa, které se podávalo v neděli.

Pamětník č. 4 popsal vězeňskou stravu jako velmi chudobnou. Hlavním jídlem zde byl suchý chleba. Ke snídani dostávali chléb a černou meltu. Oběd představoval suché brambory a zelí. V neděli večer se většinou podávaly tvarůžky. „*Snědlo se všechno, protože byl stálý hlad.*“⁸⁵ Právě kvůli neustálému hladu se pamětník č. 4 během dne těšil právě na výdej jídla.

6. 6 Hygienické poměry ve věznici

Podle organizačního řádu se koupání a výměna osobního prádla obviněných a odsouzených měly provádět třikrát za měsíc. Ložní prádlo se měnilo dvakrát do měsíce. Dny koupání určoval náčelník věznice a během nich se prováděl důkladný úklid na celách.⁸⁶

Hygienické poměry ve věznici popisovali všichni pamětníci jako velmi špatné. Tyto špatné poměry plynuly jak z absence splachovacího záchodu na celách, tak z nedostatečné osobní hygieny.

*„Hygienické podmínky byly velmi špatné. Byli jsme uzavřeni v cele, takže nám dali kýbl s vodou na umývání a do druhého jsme chodili na záchod. Čistota žádná, kýble se vyprázdnily, až byly plné. Ošacení sestávalo z pytlovinových obleků, které se nosily v létě i v zimě. Obuv byly střevíce a onuce. Prádlo nám měnili jednou za měsíc.“*⁸⁷

⁸⁵ Pamětník č. 4. 81 let.

⁸⁶ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznice ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁸⁷ Pamětník č. 4.

Podle pamětníka č. 3 byla hygiena naprosto nedostačující. Koupání zde bylo téměř neznámým pojmem. Na celách chyběla splachovací toaleta. Dostávali pouze dva hrnečky vody pro dva vězně. Z bezpečnostních důvodů bylo zakázáno větrání na celách, což vzhledem k absenci splachovací toalety a používání výlučně záchodového vědra několika jedinci najednou, mohlo z cely vytvářet místo trvale prostoupené zápachem. Výměna oblečení záležela na benevolenci strážných. Oděv sestával z košile, běžného obleku, spodků, kapesníku, čepice, kusů látek nahrazujících ponožky a pevné pracovní obuvi.

Na základě vyprávění pamětnice č. 1 nedostávaly vězeňkyně žádné hygienické potřeby. Kartáčky na zuby a dokonce i dámské hygienické potřeby si musely kupovat z vlastních peněz, které jim posílali rodiče. Dokonce i toaletního papíru se jim dostávalo velmi málo. Osobní hygiena tak byla na mizerné úrovni. „*No koupání, to byly tam takové sprchy, ale to nebylo pravidelné. Podle nálady. Někdy i dva měsíce ne. No strašné to bylo. A teď si představte, že když někdo měl vložku nebo něco.*“⁸⁸ Ohledně špíny ve věznici to však podle jejích slov nebylo nejhorší. Tehdejší velitel věznice Horák si potrpěl na čistotu. Pamětnice jej popsala jako pedanta, který, když při prohlídce našel nějaké smítko, začal okamžitě křičet a mohl zkrátit stravu. Ovšem díky tomu bylo ve věznici čisto. Pamětnice uvedla srovnání s brněnskou věznicí Cejl, která byla podle jejích slov plná myší, vši a filcek a tím pádem ji popsala jako „nejhnusnější kriminál“.

6. 7 Práce ve vyšetřovací vazbě

Vězni, kteří se do vyšetřovací vazby v Uherském Hradišti dostali hned po revoluci v únoru 1948, nevykonávali podle výpovědi pamětníka č. 2 na celách žádnou práci. „*Celou dobu jsme byli zavřeni na cele a ponecháni svým myšlenkám.*“⁸⁹

Změna nastala v polovině roku 1949, kdy ministerstvo v korespondenci s Velitelstvími oddílů SVS krajských soudních věznic a trestních ústavů nařídilo, aby

⁸⁸ Pamětnice č. 1.

⁸⁹ Pamětník č. 2.

kromě odsouzených vězňů pracovali také vězni ve vyšetřovacích vazbách. Tato změna souvisela s dobovou představou práce jako nejdůležitějšího výchovného prostředku. Aby byl splněn její výchovný účel, bylo nutné vyvolat mezi vězni zájem. Všemi prostředky pak měla být podporována snaha po zvýšení pracovního výkonu a soutěživost mezi vězni. Se souhlasem vyšetřujícího soudce mohli vyšetřovaní vězni pracovat také vně cel. Pro každý druh práce pak existovaly normy, které se musely dodržet.⁹⁰

Z výpovědi pamětnice č. 1 pracovaly vězeňkyně ve vyšetřovací vazbě pouze na celách. Pracovalo se od rána až do uzávěrky, která byla ve čtyři hodiny odpoledne. Nejčastěji se dralo peří, které do věznice přinášeli civilisté. Pamětnice na tuto práci nevzpomínala v dobrém, neboť peří vždy bylo velmi špinavé a zaprášené, což v cele 2 x 3 metry a bez otevřeného okna bylo k nevydržení. Dále se vyráběly tzv. *šášy*. Šášy byly proužky nařezané z tenkého dřeva, které se splétaly jako copánek. Aby se daly lehce ohýbat, musely je namáčet ve studené vodě. Norma byla 36 metrů za týden. V době žní svazovaly vězeňkyně na celách povřísla, což byly ostré špagáty ze slámy, které se provlékaly dírkami kolíčků, až z nich vznikl snop. Záznamy o práci a případné neplnění normy se psalo do posudku k soudu, takže ve svůj prospěch se snažil každý předepsané normy plnit, i když jim za odvedenou práci ve vyšetřovací vazbě nenáležela mzda. Pokud byl někdo těžce nemocný a měl od vězeňského lékaře potvrzení, že nemůže pracovat, byl práce zproštěn, což se podle slov pamětnice respektovalo. Jako *chodbařka* umývala navíc podlahy na oddělení. Při úklidu měly k dispozici pouze studenou vodu. Práce na chodbě byla pro vězně výsadou, neboť nebyli stále zavření na cele jako ostatní.

Také muži ve vyšetřovací vazbě pracovali pouze na celách. Práci vykonávali podobnou jako ženy, neboť prostory cely mnoho práce neumožňovaly. Pamětník č. 4 popsal, že na cele pouze drali peří. Podle vzpomínek pamětníka č. 3 vedle draní peří také pletli pásy na vložky do bot, vázali lýko, povřísla a rozmotávali provazy. Stejně jako pamětnice č. 1 byl také *chodbařem*. „*Jako chodbař byl jsem na chodbě pánem velice významného posláni. To byla široká a dlouhá možnost pomoci všem vězňům.*“⁹¹

⁹⁰ ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 7. Ministerstvo spravedlnosti – korespondence. 1949 – 1950.

⁹¹ Pamětník č. 3, 90 let.

6. 8 Volný čas

Podle vnitřního řádu pro věznice Ministerstva vnitra měla být v každé věznici zřízena knihovna, která by poskytovala obviněným a odsouzeným literaturu, denní tisk a společenské hry. Koupě a doplňování knih do inventáře knihovny se provádělo na účet rozpočtu určeného k udržování obviněných a odsouzených. Knihy se pak měly vydávat denně příslušníkem k tomu určeným.⁹² V prozatímním řádu vyšetřovacích věznic SNB se vyšetřovaným vězňům mohly knihy dávat jen se souhlasem velitele věznice nebo vyšetřujících orgánů.⁹³

V uherskohradištské věznici se nacházela tzv. Gottwaldova knihovna. Počet knih se v roce 1949 vyšplhal na 780, z nichž 50 knih odpovídalo učení marxismu-leninismu a 94 knih bylo v němčině.⁹⁴

Pamětnice č. 1 popsala, že ke knihám z vězeňské knihovny neměly přístup vůbec. V roce 1951 začali ve věznici působit za účelem převýchovy vyšetřovaných vězňů političtí pracovníci. „*Snažili se nás převychovávat. Vykládali nám, jak je ten socialismus dobrý a jak nám nechtějí ublížit a chtějí nás jen převychovat. A dávali nám ty knížky, Dějiny VKS(b), Stranové srazy Bolševiků nebo Za námi Moskva, a takové ty jejich věci, které jsme absolutně nechtěly číst. Žádná beletrie nebo naše literatura, to tam neexistovalo. To byly takové voloviny. To prostě byly nesmysly, nesmysly! Vychvalování toho režimu a Sovětského svazu,*“⁹⁵

Podle pamětníka č. 4 trávili celé dny jen na cele a ven chodili jedině na výslechy nebo k doktorovi. Pamětník č. 3 popsal, že volný čas měli od šesti hodin odpoledne. Na cele byl podle jeho slov s lidmi velmi vysokého postavení, hlavně s kněžími, ale také i biskupy a představiteli různých řádů. Ve volném čase pak na cele spolu rozmlouvali.

⁹² ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznickej ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁹³ ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

⁹⁴ ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 1. Výroční zprávy. 1941 – 1942, 1944 – 1950, 1954.

⁹⁵ Pamětnice č. 1.

„Vězení byla jedna z největších univerzit s největším akademickým titulem MUKL - muž určený k likvidaci.“⁹⁶

Setkávání s mnoha různými vězni znamenalo pro pamětníka č. 2 možnost učit se novým věcem. *„Člověk se nové věci dovídá také ze zkušeností lidí kolem sebe. Tam jsme se setkávali od učňů, byl tam učitel, byl tam profesor, kněží, čili lidé tolika zaměstnání, tolika životních údelů. Od každého se člověk mohl něco dozvědět. Třeba cizí řeči. Teda bylo dost zdrojů, kde se člověk leccos naučil.“⁹⁷*

6. 9 Osobní korespondence, přijímání balíčků a peněžních zásilek

Přijímání a odesílání dopisů od příbuzných bylo povoleno všem obviněným a odsouzeným. Obvinění si však mohli se svými příbuznými dopisovat pouze se svolením vyšetřujícího orgánu. Korespondenci pak měl upravovat náčelník věznice podle zvláštního předpisu. Všechny dopisy, jak od vězňů, tak od příbuzných, byly cenzurovány. V případě obviněných prováděli cenzuru příslušníci vyšetřujících orgánů a v případě odsouzených příslušní pracovníci věznice. Dopisy v cizí řeči se zasílaly k cenzuře na Správu nápravných zařízení. Písemný styk s příbuznými žijícími za hranicemi byl striktně zakázán.⁹⁸

Obvinění a odsouzení směli přijímat peněžní zásilky od svých příbuzných. Tyto zásilky se pak zapisovaly do jejich osobního peněžního listu.⁹⁹ Peníze pro vyšetřovance i trestance od příbuzných či jiných osob byly přijímány pouze ve formě poštovní poukázky. K zápisu peněz náležejícím jednotlivým vězňům pak sloužily deníky, do kterých se vedle peněz použitých na vlastní stravování, vedlejší požitky a jiné dovolené předměty, zapisovaly také pracovní odměny odsouzených (tedy ne vězňům ve vyšetřovací vazbě). Každému vězni, kterému byly po přijetí do věznice odebrány

⁹⁶ Pamětník č. 3.

⁹⁷ Pamětník č. 2.

⁹⁸ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznice ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

⁹⁹ Tamtéž.

hotové peníze, se založil kontovní list podle výnosu Ministerstva spravedlnosti č. 51.904/28 ze dne 25. 12. 1928.¹⁰⁰

Posílání dopisů příbuzným ve vyšetřovací vazbě záviselo podle výpovědi pamětníka č. 3 na chování vězňů. Většinou mohli psát jednou za měsíc. Dopisy musely splňovat předepsaný formát a procházely přísnou kontrolou. U balíčků to platilo stejně jako u dopisů. Peníze dostávat směli, ale pouze v balíčku.

Pamětník č. 4 naopak popřel, že by jakýkoliv balíček či peníze za dobu, co strávil ve věznici Uherské Hradiště, dostal. Jakýkoliv nalezený balíček na cele dozorcí okamžitě zabavovali. O posílání dopisů se v dotazníku nezmínil.

Na ženském oddělení se dopisy psaly jednou za měsíc. Korespondence ve vyšetřovací vazbě byla povolena až po výsledcích. Pamětnice č. 1 popsala psaní dopisů tak, že všechny seděly u jednoho dlouhého stolu. Kolem tohoto stolu pak stáli dozorcí a neustále je kontrolovali. Na papíře, který měly k dispozici, pak bylo striktně předepsáno, kam mohou a kam nemohou psát a kolik řádků mají povolených. Peníze, které jim posílali příbuzní, se zapisovaly na jejich osobní konto. *„Pokud byli rodiče trošku situovaní a přáli té dceři, která tam byla zavřená, tak jí posílali peníze na konto. Ona ty peníze nedostala, ale velitelka jednou za čtrnáct dní nebo za týden sepisovala, kdo něco chtěl z těch vězeňkyň.“*¹⁰¹ Za tyto peníze si pak nakupovaly především hygienické potřeby (zubní kartáčky, dámské hygienické potřeby, toaletní papír), stravu na přilepšenou (např. rohlíky nebo zeleninu z vězeňské zahrady či tzv. ovomaltinu¹⁰²) a cigarety. Nakoupené věci jim pak dali na celu. Mezi vězeňkyněmi panovala solidarita, takže pokud některá neměla peníze, ostatní se s ní rozdělily.

Pamětník č. 2 vypověděl, že i on a jeho spoluvězni měli povoleno psát dopisy příbuzným. Všechno však bylo přísně kontrolováno a cenzurováno. *„Já posílal nějaké ty pozdravy domů, informoval je, že žiju a tak dále. Ty ostatní potíže, to sem nepsal,*

¹⁰⁰ ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 7. Ministerstvo spravedlnosti – korespondence. 1949 – 1950.

¹⁰¹ Pamětnice č. 1.

¹⁰² Dietetický nápoj ze sladu, vajec, mléka a kaka (čerpáno ze slovníku cizích slov).

*zbytečně bych znervózňoval rodiče.*¹⁰³ Připomněl si také jednu příhodu s vězněm, kterému jeho dopisy neustále vraceli. Nakonec ostatní vězni zjistili, že byl hluchoněmý a ty dopisy si psal svým vlastním stylem, který normální člověk nepochopil. U kontroly jeho dopisů si však příslušní pracovníci mysleli, že je to kódovaný dopis obsahující režimu nepohodlnou zprávu. Tomuto vězni se tedy nikdy nepodařilo odeslat dopis příbuzným.

6. 10 Návštěvy

Odsouzeným umístěným ve věznicích bylo povoleno přijímat návštěvy příbuzných ve věznici. Obvinění mohli mít návštěvy, pokud to odsouhlasil vyšetřující orgán nebo prokurátor či předseda senátu. Doba návštěvy byla stanovena maximálně na 30 minut.¹⁰⁴

Pamětnice č. 1 a pamětník č. 2 uvedli, že za celou dobu, kterou ve vyšetřovací vazbě věznice Uherské Hradiště strávili, neměli nárok ani na jednu návštěvu. „*Moje maminka chodila okolo věznice spolu s maminkou mé spoluvězeňkyně, obě si myslely, že nás aspoň zahlédnou.*“¹⁰⁵ Až po odsouzení, kdy byli převezeni do jiných věznic, jim byla povolena jedna návštěva. Pamětníkovi č. 4 byla povolena návštěva až za rok jeho pobytu ve vyšetřovací vazbě a to předtím, než ho odvezli do věznice Plzeň – Bory.

Pamětník č. 3 vypověděl, že přijímání návštěv v jeho případě záleželo na náladě velitele. Návštěva pak trvala nejdéle 5 minut. Mezi ním a návštěvníky byla hustá síť, od které se muselo sedět z každé strany minimálně metr daleko.

¹⁰³ Pamětník č. 2.

¹⁰⁴ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznice ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

¹⁰⁵ Pamětnice č. 1.

6. 11 Lékařská péče

Všichni obvinění a odsouzení měli při onemocnění právo na poskytnutí lékařské péče od vězeňského lékaře.¹⁰⁶

Podle vzpomínek pamětnice č. 1 působil vedle praktického lékaře ve věznici také zubař, který pocházel z civilu. Na ošetřovně se nacházely noviny. Ženy z vyšetřovací vazby se k němu hlásily, i když neměly žádné problémy a nechaly si schválně vrtat zdravé zuby, aby se dozvěděly alespoň nějaké zprávy ze světa. *„My jsme si pořád myslely, že to praskne, že nám Amerika nebo někdo pomůže, že to nemůže trvat věčně. Tak my jsme si nechaly zdravé zuby vrtat, aby jsme se dozvěděly nějaký termín, jak dlouho to mělo ještě trvat. A to jsme z tama přišly a říkaly: ano už to praskne, už to bude, za čtrnáct dní to bude, za měsíc to bude, za rok to bude.“*¹⁰⁷

6. 12 Vztahy mezi vězni

Ohledně komunistického převratu v únoru 1948 se v uherskohradištské věznici obvinění za protistátní činnost neumístovali odděleně od kriminálních delikventů. Pamětník č. 2 se tak na cele setkal jak s ostatními vězni politickými, tak se zloději. Vztahy mezi nimi byly dobré. *„Když jsem pak šel na Bory, kriminálním vězňům provedli školení, že mezi ně přijdou darebáci největší, že se od nás mají distancovat, nevěřit nám a případně, aby nám oni sami ten pobyt ve věznici znepríjemnili. Během týdne ti kriminálníci prokoukli tu filosofii. A po této stránce, za celou tu dobu jsem se neseťkal, že by někdo jinému ubližoval, jako mezi vězni.“*¹⁰⁸

Ostatní pamětníci již s kriminálními vězni v uherskohradištské věznici do styku nepřicházeli. Pamětnice č. 1 vylíčila, že se s nimi osobně setkala až po odsouzení, kdy byla převezena na brněnský Cejl. *„Někteří se chovali dost dobře k těm vězňům, protože*

¹⁰⁶ ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väzнице ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

¹⁰⁷ Pamětnice č. 1.

¹⁰⁸ Pamětník č. 2.

ti civilové věděli, že ti lidi nejsou..., ale byli samozřejmě zase tam provokatéři mezi nimi. Ale většinou ti civilisté, pokud mohli, postrčili kousek chleba, nebo cigaretu. ¹⁰⁹

Co se týče vztahů mezi politickými vězni ve vyšetřovací vazbě v Uherském Hradišti, všichni pamětníci se shodli na tom, že byly velmi dobré. Panovala zde vzájemná solidarita, která plynula ze společného údělu všech těchto vězňů.

Pamětník č. 3 popsal, že společnost, která se mu od ostatních spoluvězňů naskytlá, byla velmi vybraná. Jednalo se o vysoce postavené lidi, vládní činitele, politiky, kněží, biskupy, učitele a profesory. Tito lidé pak pomáhali jeden druhému a snažili se zpříjemnit si dny ve věznici. *„Pokora drobného, který se svěřil do rukou Božích. Za odměnu při tak velkém utrpení padaly životy našich bratří.* ¹¹⁰

Velká solidarita panovala také mezi politickými vězeňkyněmi na ženském oddělení. Podle vzpomínek pamětnice č. 1 si všechny spoluvězeňkyně mezi sebou půjčovaly hygienické potřeby, pokud některá neměla dostatek peněz na kontě, aby si je mohla zakoupit. Vězni si však museli dávat pozor, neboť v té době bylo běžné, že se na cely přidělovali tzv. konfidenti. Konfidenti byli buď lidé, kteří se vydávali za vězně a byli za to placení, nebo vězni, kterým přislíbili lepší zacházení či odsouzení. Pamětnice se s jednou konfidentkou setkala. Svůj zážitek s ní popsala tak, že nasazená konfidentka se jí nejdříve snažila přesvědčit o tom, že mají ve věznici spojení a že dostávají lidi ven. Potom se jí ptala na věci týkající se jejího osobního života. Pamětnice ji odhalila ve chvíli, kdy byla předvolána k výslechu, kde se jí ptali na věci, které předtím řekla jen jí. *„Tak já jsem jim říkala, prosím vás, ale vy máte špatnou informátorku, ta je velice průhledná. Tak aby mě spletli, že teda není informátorka, tak ji vyhodili z chodbařiny a tu chodbu dali mně. A všichni se pak divili, že jsem tam byla jen chvíli a už jsem dělala chodbařku. To byla určitá výhoda.* ¹¹¹

Práci *chodbařky* pak využívala k tomu, aby pomohla ostatním vězeňkyním. Například, když rozdávaly jídlo, dávaly větší porce nebo větší kousky masa politickým

¹⁰⁹ Pamětnice č. 1.

¹¹⁰ Pamětník č. 3.

¹¹¹ Pamětnice č. 1.

vězeňkyním, které byly ve vyšetřovací vazbě už dlouho oproti kriminálním vězeňkyním, které se tam zdržely jen krátce. Jako *chodbařky* také prostrkovaly kukátky ve dveřích cely ostatním vězeňkyním celaskon nebo cukr, které si mohly za peníze ze svého konta objednávat.

Pamětnice č. 1 také popsala, jak si dny ve věznici se spoluvězeňkyněmi snažily zpříjemnit. Při nakupování požitků jim zůstávaly papírové sáčky. „*My jsme to nafoukly, nás tam bylo možná už takových deset, a teďka jsme to práskly, a to byla rána! Nikdo nevěděl, co se děje. My jsme taky takové dělaly blbosti.*“¹¹² Dále si dělaly legraci, že se s muži nesmí vidět proto, že se dozorcí báli, aby pohledem na ně neotěhotněly.

6. 13 Vztahy mezi vězni a dozorcí

Podle Návrhu prozatímního řádu vyšetřovacích věznic SNB se s vězni mělo zacházet slušně, avšak odměřeně. Dozorcí mohli s vězni hovořit, pouze když to bylo nezbytné pro službu. Použití násilí na věznicích mělo být přiměřené a ve výjimečných případech. Pokaždé se pak musel vyrozumět velitel. Spoutání vězně nařizoval velitel směny, a to v případech, když se vězeň choval násilně vůči vězeňským orgánům a spoluvězňům, při pokusu o sebevraždu nebo o útěk a při ničení vězeňského zařízení. Vězni pak podléhali disciplinární pravomoci velitele, za porušení kázně a pořádku jim měl být udělen trest. Jako trest mohli vězni udělit důtku, dočasné či trvalé odnětí výhod, půst či zkrácení stravy, tvrdé lože či uzavření v temnici. Tresty bylo možno slučovat, pokud byl vězeň zvláště tvrdšíjny a nebezpečný, vždy však s ohledem jeho zdravotní stav. Všichni vězni měli právo na podávání stížností u velitele, ten je musel vyslechnout a spravedlivě rozhodnout. Stížnosti se podávaly při ranní inspekci.¹¹³

Pamětník č. 2 upozornil, že je nutné klást rozdíl mezi dozorce ve věznici a vyšetřovatele. Po únorovém převratu se k nim dozorcí chovali velmi dobře. Pamětník jejich dobré chování odvodil z toho, že se jednalo o dozorce z předúnorové éry, kteří vykonávali svoji povinnost podle přepisů. „*Třeba já jsem závodně běhal a jeden*

¹¹² Pamětnice č. 1.

¹¹³ ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

dozorci to věděl, tak mě během vycházky nechal trénovat a já jsem místo chození běhal dokola. ¹¹⁴

Pamětník č. 3 popsal, že do roku 1949 ve věznici vládli dozorcí z předúnorového období, kteří s nimi jednali velmi dobře. *„Ale po jejich jednání vstoupili členové té nejohroženější organizace StB, jejichž úkolem byla lež – zrada – brutalita nejvyššího rozsahu, kdy smrt každého mukla byla jejich vítězstvím. Největším nebezpečím jim byla muklovská láska, víra a naděje, to byla největší zbraň proti StB.*“¹¹⁵ Vzdor vůči dozorcům si nikdo s vězňů nedovolil. Pamětník popsal, že zvítězit mohli pouze pomocí víry v Boha, naděje a lásky.

Pamětník č. 4 se ve věznici Uherské Hradiště setkal jak s dobrými, tak se zlými dozorcí. Vzdoru se každý vězeň vyhýbal, neboť hrozilo, že by je za každou maličkost stloukli.

Podle výpovědi pamětnice č. 1 bylo chování dozorců ze „staré éry“ vůči vězňům velmi solidní. S nástupem nových dozorců se situace změnila. Při náboru si vybírali především příslušníky strany. Pamětnice vzpomínala na příchod jejich nové velitelky ženského oddělení. Tato mladá velitelka prošla školením o tom, jací jsou protistátní vězni reakcionáři a nepřátelé. Když pak viděla, že tyto vězeňkyně jsou všechno lékařky, profesorky či úřednice, udělala si o nich jiný obrázek. *„Ona sice řvala, ale nikomu tak neublížila, nebo prostě neviděla, co vidět měla. Tak ta nám pomáhala.*“¹¹⁶ Když byla potřeba více vody na umývání nebo na pití, na žádost *chodbařek* jim vždy vyhověla.

Pamětnice č. 1 také popsala zážitek s jednou spoluvězeňkyní. Ta vylezla na palandu a železem do stěny vyťukávala morseovku na další spoluvězeňkyně. Během toho ji nachytil správce věznice. *„A on jí říkal: ‚Krávo jedna, jak já tě chytnu, tak uvidíš, co z tebe zůstane!’ A ona mu řekla: ‚Když já jsem kráva, partner od krávy je vůl*

¹¹⁴ Pamětník č. 2.

¹¹⁵ Pamětník č. 3.

¹¹⁶ Pamětnice č. 1.

*a to jste vy!' On zezelenal, práskl dveřmi a šel. Neřekl nic. Jí nemohl nic udělat, ona byla vyšetřovanka, on si to nesměl dovolit. No to bylo echo!*¹¹⁷

6. 14 Prohlídky cel

Prohlídky cel se podle Návrhu prozatímního řádu vyšetřovacích věznic SNB měly provádět denně. Při prohlídce cel se uskutečňovala také osobní prohlídka vězňů. Tu u vězeňkyň mohly provádět pouze ženy - dozorkyně.¹¹⁸

Pamětník č. 2 popsal, že během prohlídky cely převrátili úplně všechno, aby nevynechali ani jedno místo. Jednou u něj našli kousek slaniny, který si šetřil. I přes vysvětlování, mu udělili trest oholení hlavy, což byla podle jeho slov na tehdejší dobu potupa. Jeho spoluvězni jej podrželi a nechali si oholit hlavu s ním.

Prohlídkám cely se říkalo *filcunk*. V uherskohradištské věznici se podle slov pamětnice č. 1 prováděl jednou za čas. Během něho musely všechny vězeňkyně vyjít z cely ven, poté přišlo několik dozorců a všechno v cele převrátili. Ze slamníků vytahali veškerou slámu, aby se ujistili, že tam neschovávají letáky. Po prohlídce pak musely vězeňkyně dát zase všechno do pořádku. Při jedné takové kontrole našli u pamětnice papírek s básničkou, kterou jí po jednom dozorci poslal její známý z mužského oddělení. Jako trest jí odebrali práci *chodbařky* a dali ji na celu ke konfidentce, kterou již dříve odhalila. Jako protest proti umístění na celu vedle této konfidentky, zahájila hladovku. Držení hladovky se pak vězňům zapisovalo na dveře cely. Během ní pila pouze vodu a musela si dávat pozor, aby jí její přiděl stravy nikdo nesnědl. Celou porci pak vracela zpátky jako. „*No bylo to strašné, ty první dva, tři dny to bylo tak hrozné, já bych nevím co, jedla snad i slámu. Ale říkala jsem si, že Ghándí držel hladovku 40 dnů a vydržel to. Takže já jsem to musela vydržet taky. Oni mě tak nemohli nechat věčně,*

¹¹⁷ Pamětnice č. 1.

¹¹⁸ ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

vždyť jsem byla vyšetřovanka. Za osm dní za mnou přišel zástupce velitele věznice a řekl mi, že mám začít jíst, že ráno půjdu zpátky za děvčaty.“¹¹⁹

6. 15 Vyšetřovací metody ve vazbě Uherské Hradiště z pohledu pamětníků

Vyšetřování protistátních vězňů měli na starosti příslušníci StB. V Uherském Hradišti se nacházelo Krajské velitelství Státní bezpečnosti. V roce 1956 poukázal generální prokurátor Bartuška na nepřipustné metody, které u výslechů používali někteří vyšetřovatelé. Ministerstvo vnitra tak zahájilo šetření, při němž byly nalezeny hrubé závady ve vyšetřování, používání fyzického a psychického násilí, falšování údajů o domovních prohlídkách a podstrkování zbraní.¹²⁰

Pamětník č. 2 popsal, že se v Uherském Hradišti s fyzickým násilím přímo nesetkal. Při výslechu mu však bylo několikrát vyhrožováno elektrickým přístrojem, který byl na vyšetřovaných vězních používán jako jeden z mučících nástrojů.

Ze vzpomínek pamětníka č. 3 se při vyšetřování používaly mnohé techniky mučení. Nejčastěji se vězňům dávali elektrické boty, časté také bylo bití do chodidel. Před zraky vězňů, kteří uklízeli chodbu, jeden vyšetřovatel doslova vykopal z cely nahého mrtvého muže. *„Těch ubitých a umučených bylo dosti. Hodně vězňů umíralo v mé náruči.*“¹²¹

Z celého pobytu ve věznici Uherské Hradiště se pamětník č. 4 obával právě výslechů StB, které se odehrávaly ve dne i v noci. Při těchto výsleších je totiž nejvíce bili.

Pamětnice č. 1 se osobně v Uherském Hradišti s násilím nesetkala. Při výslechu jí však jeden vyšetřovatel vyhrožoval fyzickým násilím. *„A já mu říkám: ‚Podívejte se, to by nebylo nic statečného, muž ženu, dělník dělnici, a zadruhé, podívejte se, to dělalo*

¹¹⁹ Pamětnice č. 1.

¹²⁰ ABS. Fond A 8/1 (Inspekce ministra vnitra ČSSR I. díl). Inv. č. 459. Včela.

¹²¹ Pamětník č. 3.

*gestapo, to vím, že to gestapo dělalo a vy jste důstojník československé bezpečnosti, no to důstojník Státní bezpečnosti, jako jste Vy, přece nedělá!’ A on zůstal tak zaražený, že sem si to dovolila říct, takže on mi nedal ani facku.*¹²² Muži naopak podle jejích slov na tom byli mnohem hůř. Vzpomněla si na zážitek, kdy jednou při umývání chodby sledovaly muže při vycházce, jeden z těch vězňů byl tak zbídačený a dobitý, že jej jeho spoluvězni na tu vycházku museli přinést. Během té vycházky pak seděl celou dobu na zemi. O tomto vězni se také později ve věznici povídalo, že když byl odsouzen k smrti, museli ho pod šibenici přinést.

Pamětnice č. 1 navíc popsala jednu z netradičních metod, pomocí které získávali příslušníci StB od vězňů informace. Ve věznici se nacházela kaple, ve které byly zpovědnice. Když vyšetřovaný u výsledku neřekl všechno a odmítal již spolupracovat, oblékli jednoho z příslušníků StB do kněžského roucha a nabídli těmto vyšetřovaným, že mohou jít na bohoslužbu a ke zpovědi. Tyto převlečené příslušníky StB pak vězni vyznávající katolickou víru poznali zejména podle toho, že během různých křesťanských svátků neměnili své roucho.

Z výpovědí pamětníků je možno vyvodit, že někteří vyšetřovatelé StB v Uherském Hradišti neváhali pro získání informací z vyšetřovaných vězňů použít jakýchkoliv metod. Ve spisech inspekce Ministra vnitra jsou zaznamenány výpovědi vyšetřovatelů KV StB Uherské Hradiště, na které podali stížnosti někteří z týraných vězňů. V těchto výpovědích dotyční vyšetřovatelé přiznávají, že se v Uherském Hradišti během vyšetřování používal elektrický přístroj. Toto zařízení se podle tvrzení jednoho z příslušníků StB užívalo v případech, kdy i po bití obuškem přes šlapky vězeň stále nechtěl mluvit.¹²³

¹²² Pamětnice č. 1.

¹²³ ABS. Fond A 8/1 (Inspekce ministra vnitra ČSSR I. díl). Inv. č. 459. Včela.

ZÁVĚR

Československé vězeňství zaznamenalo v letech 1945 – 1955 několik významných změn, které zásadně ovlivnily jeho vývoj. Konec druhé světové války a s ním spojené hromadné zatýkání válečných zločinců a zrádců předznamenal odklon českého vězeňství od vývoje vězeňství v západních zemích, který šel v duchu humanizace. Toto odchýlení se ještě více prohloubilo po komunistickém převratu, kdy se výkon trestu odnětí svobody začal používat jako prostředek upevnění moci. Do věznic začalo proudit velké množství protistátních vězňů.

Postihnout každodenní život ve vyšetřovací vazbě věznice Uherské Hradiště se v dnešní době projevuje jako velmi nelehký úkol. Velkým problémem v současnosti zůstává stále zmenšující se počet pamětníků, který je již v této době velmi skrovný. U žijících pamětníků můžeme narazit na mnohé překážky, které mohou bránit jejich možné účasti na výzkumu. Mezi tyto překážky patří především špatný zdravotní a psychický stav možných respondentů, který plyne z jejich vysokého věku. Pro některé z pamětníků může ohlednutí za touto etapou jejich života vyvolat bolavé vzpomínky, proto se vyhýbají jakýmkoliv rozhovorům na toto citlivé téma.

Cílem práce bylo odhalit každodenní život ve věznici Uherské Hradiště v první polovině 50. let 20. století z pohledu politických vězňů internovaných ve zdejší vyšetřovací vazbě. Kromě povinných vycházek, výslechů a návštěv doktora se jejich celý den odehrával pouze na cele. Cela byla pro ně místem odpočinku, práce, volného času i provádění hygieny. Výjimku zde představovali vězni, kteří zastávali funkci *chodbaře*, tedy osoby určené k úklidu chodby, vynášení výkalů, rozdávání stravy a nošení prádla. Když porovnáme normy vymezené vnitřním řádem věznice s výpověďmi pamětníků, je možné si především všimnout porušování hygienických norem z řad dozorců. Koupání vězňů se zde podle slov pamětníků provádělo jen málokdy a někdy dokonce vůbec, i když měli vězni právo třikrát za měsíc na celkovou očistu těla. Stravu pamětníci svorně popsali jako kvalitativně i kvantitativně nedostačující, dokonce se u pamětnice č. 1 objevilo podezření, že jim přidávali do kávy nějaké látky. Od roku 1949 vězni ve vyšetřovací vazbě museli pracovat. V Uherském Hradišti se na celách dralo peří, svazovalo lýko, pletly pásy do vložek bot, svazovaly povřísla a rozmotávaly

provazy. Za práci vyšetřování nedostávali žádnou odměnu, neplnění pracovních norem se zapisovalo do jejich posudku k soudu. Volný čas trávili vězni na celách, neměli možnost půjčovat si knihy z vězeňské knihovny. Od roku 1951 se v rámci politické indoktrinace nabízely vězňům knihy, které vyzdvihovaly stávající komunistický režim. Udržování kontaktu s rodinou bylo ve vyšetřovací vazbě povoleno. Dopisy se posílaly většinou jednou měsíčně a procházely přísnou kontrolou a cenzurou. Návštěvy většina pamětníků ve vyšetřovací vazbě neměla, kromě jednoho z nich, což může plynout z toho, že byl ve zdejší vazbě zavřen více jak dva roky. Z výpovědí pamětníků je patrné, že dozorcí často plnily stanovy podle své nálady – ať už se jednalo o délku procházek, doby koupání či posílání dopisů rodině.

Ve vyšetřovací vazbě se vězni umisťovali zvláště podle toho, za co byli zatčeni. Pamětníci zde tedy do přímého styku s kriminálními vězni nepřicházeli. Vztahy mezi politickými vězni byly podle všech pamětníků velmi dobré, jednalo se většinou o vzdělané a inteligentní lidi, které režim spojil dohromady. Vězeňský vzdor zde nebyl častý, vězni většinou chovali k dozorcům a vyšetřovatelům respekt, neboť jim mohlo hrozit fyzické násilí. Pokud vězni porušovali pravidla, jednali především ve prospěch ostatních spoluvězňů. Vzájemnou solidaritu mezi vězni potvrdili všichni pamětníci. Poskytnutí pomoci druhému mohlo být jistým vzdorem proti vězeňským orgánům, ale také proti stávajícímu režimu.

Ve vztazích vězňů se zaměstnanci věznice je nutné klást rozdíl mezi dozorce a vyšetřovatele. S pochopením a pomocí se pamětníci setkávali především u dozorců, kteří ve věznici pracovali i v předúnorovém období. Po komunistickém převratu se začali do věznic dosazovat noví dozorcí. Při jejich výběru se bral především ohled na to, zda byli členy KSČ. Každý z těchto dozorců pak procházel školením, ve kterém se poukazovalo na to, jak jsou protistátní vězni pro režim nebezpeční. Z toho poté mohlo plynout jejich odměřené až násilné chování vůči těmto vězňům. Avšak i mezi těmito dozorcí bylo možno najít takové, kteří nakonec pochopili, že se jedná pouze o vzdělané a inteligentní lidi, kteří leckdy neměli s reakcionářstvím nic společného.

Na chování vyšetřovatelů z řad příslušníků StB nevzpomínali pamětníci v dobrém. I když se někteří z nich přímo s násilím nesetkali, byli alespoň jeho svědky. Právě díky nelidským vyšetřovacím metodám, které byly ve vyšetřovací vazbě na

politických věznic používány, vstoupila uherskohradištská věznice do povědomí široké veřejnosti. V dnešní době se bývalí političtí vězni aktivně zasazují o to, aby byli ti, kteří měli jejich utrpení na svědomí, potrestáni.

V současné době je věznice ve velmi zanedbaném stavu a stále se rozhoduje o jejím budoucím využití. Vlastníkem této budovy je nadále Ministerstvo spravedlnosti. O využití budovy projevil zájem Okresní soud Uherské Hradiště, který by do prostor věznice přemístil svou působnost. Velký zájem na odkoupení věznice také projevila obec Uherské Hradiště. Plány města zahrnují plnou rekonstrukci objektu věznice, kde by část budovy byla přestavěna na muzeum. Na podporu výstavby muzea v těchto prostorách vznikla Iniciativa za důstojné využití věznice v Uherském Hradišti.

Věznice však nadále zůstává nezměněna a hyzdí centrum slovácké metropole. O jejím osudu se nadále projednává, ovšem na konečný výsledek si zřejmě ještě hodnou chvíli počkáme.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABS	Archiv bezpečnostních složek
aj.	a jiné
apod.	a podobně
arch.	archivní
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
c. d.	citováno dříve
č.	číslo
čs.	československé
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ed.	editor
eds.	editoři
Inv. č.	inventární číslo
KSČ	Komunistická strana Československa
KSV	krajská soudní věznice
KV StB	Krajské velitelství Státní bezpečnosti
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MV	Ministerstvo vnitra
např.	například
NB	Národní bezpečnost
OStB	oblastní úřadovna Státní bezpečnosti
OSV	okresní soudní věznice
PČR	Policie České republiky
plk.	plukovník
s.	strana
Sb.	sbírka
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNZ	Správa nápravných zařízení
StB	Státní bezpečnost

SVS	Sbor vězeňské stráže
TÚ	trestní ústav
tzv.	tak zvaný
UH	Uherské Hradiště
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
VKR	Vojenská kontrarozvědka
VKS(b)	Všesvazová komunistická strana (bolševiků)

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

ABS. Fond E/9 (Velitelství oddílu Správy vězeňské stráže Uherské Hradiště). Inv. č. 1. Organizačný poriadok pre väznic Ministerstva vnútra v ČSR. 1950 - 1953. Arch. krabice č. 1.

ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 1. Výroční zprávy. 1941 – 1942, 1944 – 1950, 1954.

ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 5. Zápisy o předání a převzetí věznic, oddílu SVS, stanice SVS. 1945, 1951, 1952 – 1954.

ABS. Přírůstek Brno z roku 1995. Karton č. 31. Inv. č. 7. Ministerstvo spravedlnosti – korespondence. 1949 – 1950.

ABS. Fond A2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv. č. 68. Schůze kolegia 22. 12. 1951 – prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB. 1951. Arch. krabice č. 7.

ABS. Fond A 2/1 (Sekretariát ministra vnitra I. díl). Inv.č. 95. Schůze kolegia 7. 8. 1952 – sjednocení čs. vězenství. 1952. Č. arch. krabice: 10.

ABS. Fond A 8/1 (Inspekce ministra vnitra ČSSR I. díl). Inv. č. 459. Včela.

Literatura

BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, 2009. 1005 s. ISBN: 978-80-210-4844-7.

BOUŠKA, Tomáš; LOUČ, Michal; PINEROVÁ, Klára (eds.). *Českoslovenští političtí vězni*. 1. vydání. Praha: Česká asociace orální historie, 2009. 351 s. ISBN 978-80-254-5825-9.

BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!: Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. 1. vydání.

- Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2008. 197 s. ISBN 80-86621-25-1.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. 1. publication. New York: Anchor Books, 1961. ISBN 0-385-00016-2.
- HAVLÍČKOVÁ, Helena. *Dědictví: Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948 – 1989*. 2. vydání. Poznáni, 2008. 430 s. ISBN 978-80-86606-77-4.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 304 s. ISBN 14-383-85.
- JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945 – 1955*. 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. 253 s. ISBN 80-86224-34-1.
- KELLER, Jan. *Sociologie, byrokracie a organizace*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 191 s. ISBN 80-85850-15-X.
- PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 1. vydání. Praha: Themis, 1997. 719 s. ISBN 80-85821-46-X.
- POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003. 693 s. ISBN 80-86093-68-9.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva: Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Academia, 1979. 248 s. ISBN 509-21-857.
- STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3.
- TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989*. 1. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000. 86 s. ISBN 80-902885-0-2.

Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. 1. vydání. Uherské Hradiště, 2007. 492 s. ISBN 978-80-239-9873-3

Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945 – 1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28. – 29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. JANÁK, Dušan (ed.). 1. vydání. Opava: Slezské zemské muzeum Opava, 2001. 217 s. ISBN 80-86224-28-7.

Internetové odkazy

JILÍK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště – stručná historie* [online]. [cit. 19. 5. 2011]. Dostupné z WWW: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_01.php.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Fotodokumentace vnitřních prostor a areálu věznice, plány věznice

Příloha č. 2 – Návrh dotazníku, vyplněné dotazníky od pamětníka č. 3 a pamětníka č. 4